

**MULTI-ETHNIC
CARAVAN**
FOR PEACE AND
COHABITATION

Sastanci u Peći: Opštinski i verski lideri

Novembar 2024.

Pripremili:

*Kosovski institut za istraživanje i razvoj
politike (KIPRED)*

*Major Mehmet Bushi, H.III/1, 10 000
Priština, Kosovo.
Tel: +383 (0)38 542 778
Web-site: www.kipred.org
Email: info@kipred.org*

NVO AKTIV

*Kralja Petra I, 183a,
Mitrovica, Kosovo.
Tel: +381 (0) 64 310 6660
Web-site: www.ngoaktiv.org
Email: office@ngoaktiv.org*

Podržano od strane:

Informacije u ovoj publikaciji date su u okviru projekta „Multi-etnički karavan za mir i suživot“, koji sprovodi Kosovski institut za istraživanje i razvoj politika (KIPRED) u partnerstvu sa nevladinom organizacijom AKTIV, a uz podršku Kosovske fondacije za otvoreno društvo (KFOS). Cilj ove publikacije je da predstavi sažetak zaključaka i tema obrađenih na multietničkim dijalozima u Prištini. Stavovi i mišljenja izraženi u ovoj publikaciji pripadaju učesnicima i ne odražavaju nužno zvaničnu politiku ili stavove KFOS-a.

Predgovor

Inicijativa civilnog društva „Multietnički karavan za mir i suživot“ okuplja 10 predstavnika albanske i srpske zajednice civilnog društva, predvođenih Kosovskim institutom za istraživanje i razvoj politika (KIPRED), sa sedištem u Prištini, i nevladinom organizacijom Aktiv, sa sedištem u Severnoj Mitrovici. Ovu inicijativu podržava Kosovska fondacija za otvoreno društvo (KFOS).

„Multietnički karavan za mir i suživot“ ima za cilj da podstakne dijalog, razumevanje i saradnju između različitih etničkih i verskih zajednica, kao i da doprinese jačanju međuetničkog suživota na Kosovu.

Jedinstveni aspekt ove inicijative su „Pisma želja i očekivanja“, koja su napisali učesnici Karavana. Ova pisma izražavaju njihove nade i vizije za suživot i uzajamno poštovanje između različitih etničkih grupa. Ona služe kao osnova za naše razgovore sa gradonačelnicima i verskim liderima, a uključuju i predloge za unapređenje odnosa i suživota između etničkih zajednica.

Pozivamo vas da podržite ciljeve ove inicijative u jačanju temelja i izgradnji multietničkog, demokratskog i liberalnog društva na Kosovu.

Lulzim Peci
Izvršni direktor
KIPRED

Miodrag Miličević
Izvršni direktor
NGO AKTIV

Sadržaj

	Predgovor	2
I.	Uvod	2
II.	Sastanak sa političkim i verskim liderima u Peći	4
	Ključni zaključci sa sastanka sa gradonačelnikom	4
	Ključni zaključci sa sastanaka sa verskim liderima	6
III.	Zaključci i obaveze za buduće aktivnosti	10
	Pisma želja i očekivanja	13
	Gazmend Muhaxheri, Gradonačelnik	13
	Imam Musli ef. Arifaj, Poglavar Islamske zajednice	23
	Don Lorenc Sopi, Katolička crkva Sveta Katarina	33
	Mati Haritina, Igumanija Patrijaršije Srpske Pravoslavne Crkve	41

I. Uvod

Treća stanica „Multietničkog karavana za mir i suživot“ bila je Peć – grad koji predstavlja jedinstvenu raskrnicu Srpske pravoslavne crkve, Katoličke crkve i Islamske zajednice. Peć je takođe bio jedan od najviše uništenih urbanih centara tokom rata 1998-1999. godine. Sastanci su uključivali predsednika opštine Peć, lokalnog predstavnika Islamske zajednice Kosova, lokalnog predstavnika Katoličke crkve i predstavnika Srpske pravoslavne crkve.

U središtu ove inicijative nalaze se „Pisma želja i očekivanja“, koja su pažljivo sastavili učesnici Karavana. Ova pisma nisu samo formalnost – ona predstavljaju iskrene nade i vizije njihovih autora za budućnost u kojoj različite etničke grupe žive zajedno u međusobnom poštovanju i miru. Pisma su temelj procesa dijaloga i usmeravaju razgovore sa gradonačelnicima i verskim liderima. Ona sadrže značajne i korisne predloge usmerene ka unapređenju međuetničkih odnosa i poboljšanju svakodnevnog suživota zajednica.

Uoči sastanaka, svi članovi Karavana napisali su „Pisma želja i očekivanja“ ključnim sagovornicima u Peći: gradonačelniku Peći Gazmend Muhaxheri, lokalnom poglavarom Islamske zajednice Peći – Musli ef. Arifaj, Don Lorenc Sopi iz Katoličke crkve Svete Katarine u Peći i Mati Haritini, igumaniji Pečke patrijaršije Srpske pravoslavne crkve.

Tekst u nastavku daje pregled ključnih uvida iz ovih važnih razgovora, kao i pisama koja izražavaju težnje i očekivanja članova Karavana.

II. Sastanak sa političkim i verskim liderima u Peći

Ključni zaključci sa sastanka sa Kancelarijom gradonačelnika

Sastanak sa gradonačelnikom Peći, g. Gazmend Muhaxheri, 11. novembar 2024. Kroz „Pisma želja i očekivanja“, članovi Karavana izrazili su želju za većom ulogom opštine Peć u unapređenju multietničnosti i tolerancije, te su izneli konkretne predloge na razmatranje.

Ključni predlozi iz „Pisma želja i očekivanja“ upućeni gradonačelniku:

- **Podsticanje multietničkog dijaloga:** Predstavnicima civilnog društva naglasili su važnost dijaloga među različitim etničkim zajednicama u Peći radi jačanja razumevanja i uzajamnog poštovanja. Smatra se da je podrška gradonačelnika projektima koji ističu kulturnu raznolikost i zajedničke vrednosti od suštinskog značaja
- **Podrška međuetničkoj saradnji:** Naglašava se važnost da gradonačelnik pruži podršku zajedničkim inicijativama i saradnji između organizacija civilnog društva, lokalnih vlasti i verskih lidera kako bi se radilo na ostvarivanju zajedničkih ciljeva zajednice.
- **Borba protiv diskriminacije i jačanje jednakosti:** Pisma sugerišu gradonačelniku da podrži sprovođenje pravnih mehanizama za rešavanje etničkih tenzija ili diskriminacije, kako bi se osigurala pravda i ravnopravnost za sve građane.
- **Ekonomska saradnja:** Naglašava se potreba za razvojem ekonomske saradnje između različitih etničkih zajednica kroz zajedničke poslovne aktivnosti i formiranje platformi, poput lokalnih tržišta, s ciljem jačanja lokalnih ekonomija i jedinstva među zajednicama.

- **Uključivanje zajednice:** Inicijativa ističe potrebu za razvijanjem programa koji naglašavaju značaj raznolikosti i saradnje, kako bi se svim građanima obezbedio osećaj vrednosti i pripadnosti.
- **Kulturni i edukativni programi:** Predloženo je formiranje savetodavnog tela građana koje bi obuhvatilo predstavnike svih etničkih grupa, kako bi se obezbedilo da svaka zajednica ima priliku da utiče na opštinske odluke.
- **Zalaganje za aktivniju ulogu srpskog liderstva u donošenju odluka:** Preporuke obuhvataju podršku uključivanju srpskih stavova u donošenje politika na regionalnom i nacionalnom nivou i ohrabrivanje članova srpske zajednice da aktivno učestvuju u procesima odlučivanja.
- **Saradnja među opštinama:** Istraživanje načina za povećanje međuopštinske saradnje kroz redovne sastanke sa drugim gradonačelnicima u cilju razmatranja projekata od zajedničkog interesa, uz mogućnost osnivanja Multi-etničkog centra za mlade iz različitih etničkih sredina.
- **Obeležavanje kulturne različitosti:** Predlog uključuje organizovanje događaja u školama i zajednici koji slave kulturnu raznolikost Kosova, uz mogućnost organizovanja izložbi i kulturnih festivala u kojima učestvuju svi članovi zajednice.
- **Jačanje opštinskih komiteta:** Fokusiranje na poboljšanje rada opštinskih komiteta zajednica kako bi se osiguralo da efikasno tretiraju potrebe i pitanja svih etničkih zajednica.

Gradonačelnik Muhaxheri je izrazio zahvalnost i snažnu podršku ovoj inicijativi, deleći informacije o tekućim naporima opštine da promoviše harmoniju između različitih etničkih i verskih zajednica.

Tokom sastanka, predstavnici civilnog društva izrazili su zahvalnost za izuzetnu podršku gradonačelnika Muhaxheri etničkim zajednicama. Preneli su pozitivne povratne informacije od strane Mati Haritine u vezi sa gradonačelnikovim podržavajućim naporima prema srpskoj zajednici i Srpskoj pravoslavnoj patrijaršiji. Njegov inkluzivni pristup suživotu i etničkoj raznolikosti izdvaja ga od mnogih drugih regionalnih lidera.

Gradonačelnik Muhaxherije podelio uvide u svoje proaktivne napore da promoviše miran suživot, posebno ističući selo Goraždevac, sa srpskom većinom, kao model uspešnog zajedničkog života. U Goraždevcu, stanovnici iz različitih etničkih zajednica žive i posluju u harmoniji.

Naglasio je poštovanje svih verskih zajednica, ističući svoje prisustvo i aktivno učešće u njihovim proslavama i rešavanju njihovih problema, bez obzira na versku pripadnost. Gradonačelnik organizuje i predvodi godišnje obeležavanje 21. septembra – Dana suživota i verske tolerancije. Ovaj događaj podrazumeva aktivno učešće različitih verskih lidera, uključujući i srpskog pravoslavnog sveštenika, što simbolizuje zajedničku posvećenost međureligijskom dijalogu i poštovanju.

Iako se suočava sa političkim izazovima i propagandom usmerenom na diskreditovanje njegovih inkluzivnih politika, gradonačelnik Muhaxheri ostaje čvrst u svojoj posvećenosti kooperativnom i proaktivnom stilu upravljanja. Prisetio se neuspele saradnje sa opštinom Šabac, Srbija, koja je trebalo da unapredi lokalnu poljoprivredu kroz projekat gajenja jagoda. Političke prepreke su ometale ovu inicijativu, što ilustruje izazove međuregionalne saradnje.

Gradonačelnik Muhaxheri je takođe istakao tekuće lokalne projekte i povremene tehničke probleme koji se javljaju, kao što su ugovorne greške firmi tokom građevinskih radova. Međutim, uverio je da se ovi problemi aktivno rešavaju, pominjući planove za obezbeđivanje sredstava za izgradnju dečijeg igrališta koje bi trebalo da bude završeno naredne godine.

U nastojanju da održi transparentnost i direktnu komunikaciju sa svojim građanima, gradonačelnik Muhaxheri je uveo „Otvorene četvrtke“, gde se lično sastaje sa građanima kako bi razgovarali o njihovim brigama i predlozima. Ova inicijativa je deo njegove šire strategije da osigura da svi glasovi zajednice budu saslušani i integrisani u procese opštinskog upravljanja.

Sastanak je završen u duhu međusobnog poštovanja i potvrđene posvećenosti nastavku razvoja mirne i inkluzivne zajednice u Peći, uz saglasnost gradonačelnika i lidera civilnog društva o važnosti nastavka dijaloga i zajedničkih napora za ostvarivanje ovih ciljeva.

Ključni zaključci sa sastanka sa verskim liderima

Ključne poruke iz pisama očekivanja i želja upućenih verskim liderima bile su usmerene na dalju promociju razumevanja i suživota između etničkih zajednica, uključujući zajedničke aktivnosti, posebno uzimajući u obzir pozitivan primer Peći. Ključni predlozi iz pisama bili su sledeći:

Za Islamsku zajednicu u Peći:

- **Promovisanje međuetničke saradnje:** Zalaganje za dijalog i saradnju kako bi se razvila svest o jedinstvu i međusobnom poštovanju u Peći, uz predloge za inicijative koje pokreću zajednice, a koje promovišu toleranciju i razumevanje među različitim etničkim i verskim grupama
- **Obrazovni i zajednički programi:** Pokretanje projekata koji okupljaju ljude iz različitih sredina kako bi učestvovali u interkulturalnim dijalozima i događajima, čime se unapređuju zajedničke vrednosti i doprinosi izgradnji harmonične i inkluzivne zajednice.
- **Javne propovedi i obraćanja koja naglašavaju jedinstvo:** Korišćenje javnih platformi za naglašavanje važnosti jedinstva, tolerancije i poštovanja za sve, ističući jedinstvenu ulogu verskih lidera u promovisanju ovih vrednosti.
- **Međureligijski dijalozi:** Održavanje redovnih sastanaka između predstavnika različitih vera kako bi se razgovaralo o zajedničkim vrednostima i jačala duhovna povezanost koja može doprineti prevazilaženju kulturnih i religijskih razlika.
- **Akcije podrške zajednici:** Organizovanje inicijativa koje uključuju učesnike iz svih etničkih grupa u cilju podsticanja solidarnosti, poverenja i kohezije u zajednici.
- **Kulturni i verski festivali:** Organizovanje festivala koji ističu bogatu kulturnu i versku raznolikost Peći, uključujući obeležavanje verskih praznika i umetničke izložbe, kako bi se ukazalo na zajedničke vrednosti i istoriju.
- **Zajednički apeli za mir i pomirenje:** Predlaže se da verski lideri u Peći izdaju zajednička saopštenja, naglašavajući važnost mira, zajedništva i poštovanja među zajednicama.
- **Angažovanje u opštinskim savetima za bezbednost:** Učestvovanjem u ovim savetima omogućava se efikasnije rešavanje problema i poboljšanje bezbednosti i zajedničkog života u zajednici.

Sastanak sa imamom Musli ef. Arifaj iz Islamske zajednice Peći, 11. novembra 2024. godine. Tokom razgovora istaknuta je primerna uloga Peći u očuvanju izuzetnih međureligijskih i međuetničkih odnosa, koji se često navode kao model za druge opštine. Predstavnici civilnog društva izrazili su zahvalnost za inkluzivan i miran suživot koji se neguje u ovoj zajednici.

Imam Arifaj je podelio uvide o naporima Islamske zajednice u organizovanju redovnih razgovora između različitih verskih grupa u Peći. Pomenuo je godišnje obeležavanje dana posvećenog međureligijskoj toleranciji, koji uključuje različite aktivnosti u koje je zajednica aktivno uključena. Napomenuo je da su incidenti koji narušavaju mir veoma retki, što pripisuje snažnim zajedničkim vezama i međusobnom poštovanju negovanom kroz zajednička slavlja i događaje. Na primer, lideri svih verskih zajednica u Peći aktivno učestvuju u proslavama velikih praznika jedni drugih, poput Bajrama, što doprinosi osećaju jedinstva i uzajamnog poštovanja.

Govoreći o izazovima, imam Arifaj je ukazao na potrebu da se zajednice oslobode tereta prošlih sukoba koji su ih istorijski suprotstavljali jedne drugima. Osvrnuo se i na određene birokratske prepreke u saradnji sa Srpskom pravoslavnom crkvom, budući da su za značajne odluke ili sastanke potrebna odobrenja glavnog patrijarha u Srbiji. Ipak, istakao je da odnosi ostaju pozitivni, iako ima prostora za poboljšanje.

Dalje, imam Arifaj je pohvalio gradonačelnika Peći zbog njegovog proaktivnog pristupa u podršci verskim zajednicama, naglašavajući imenovanje posebnog predstavnika za verska pitanja. Kao primer nedavne saradnje, pomenuo je međureligijsku izložbu na kojoj su prikupljena sredstva donirana u dobrotvorne svrhe, čime su pomognuti ljudi svih etničkih grupa. Takođe, naveo je inicijative poput uključivanja lokalnih žena iz Goraždevca koje su prodavale svoje proizvode na tim događajima.

Na sastanku je razmatrano i nedavno pitanje zabrane učešća srpskog patrijarha u proslavi Slave od strane vlade. Predstavnici civilnog društva su se zapitali da li bi drugi verski lideri mogli učiniti više kako bi iskazali solidarnost sa Srpskom pravoslavnom crkvom. Imam Arifi je apelovao na razmišljanje o posledicama rata i ukazao na važnost razmišljanja o generacijama koje dolaze na Kosovo. Istakao je da, iako politika često zasenjuje verske glasove u javnim pitanjima, zajednica nastavlja sa malim, ali čvrstim koracima ka izgradnji harmoničnog okruženja za sve.

Imam Arifi je takođe naglasio značaj održavanja neutralnosti verskih lidera, posebno u vezi sa nacionalističkom retorikom. Založio se za jasnu razliku između verskih aktivnosti i političkih poruka, u skladu sa principima sekularne države Kosovo.

Imam je istakao i podršku OEBS-a, koja je bila ključna u olakšavanju inicijativa koje podstiču dijalog i saradnju među svim verskim grupama na Kosovu. Pored toga, naglasio je važnost opštinskih saveta za bezbednost na Kosovu, napominjući da predstavnici verskih zajednica aktivno učestvuju u više od šest sastanaka godišnje. Ovi saveti služe kao vitalne platforme za raspravu o problemima zajednice i aktuelnim temama, dodatno doprinoseći opštoj sigurnosti i harmoniji u regionu.

Sastanak je završen zajedničkim zaključkom da je potrebno nastaviti sa jačanjem međureligijskog dijaloga i učiniti sve kako bi Peć i dalje bio svetionik mira i suživota na Kosovu..

Za Katoličku crkvu u Peći:

- **Podsticanje međuetničkih odnosa:** U pismima se ističe potreba za organizovanjem kulturnih, umetničkih i obrazovnih manifestacija koje okupljaju raznolike zajednice, kako bi se prevazišle barijere i izgradilo uzajamno poverenje.

- **Promocija verske slobode i harmonije:** U pismima se poziva na promociju verske slobode i organizovanje međureligijskih aktivnosti koje mogu doprineti izgradnji harmonije i međusobnom razumevanju.
- **Edukativne radionice o društvenoj različitosti:** U pismima se predlažu inicijative koje uključuju edukativne programe i radionice usmerene na istoriju i prednosti različitosti u društvu, čiji je cilj obrazovanje svih generacija o vrednostima koegzistencije i međusobnog poštovanja.
- **Inicijative za međureligijski dijalog:** U pismima se naglašava potreba za organizovanjem redovnih dijaloga između verskih zajednica kako bi se razmotrili zajednički problemi i istražili mogućnosti za saradnju.
- **Podrška kulturnim događajima:** Predlog uključuje organizovanje i podršku kulturnim manifestacijama koje prikazuju bogate verske i etničke tradicije svih zajednica, pomažući u proslavi različitosti i jačanju osećaja pripadnosti među svim stanovnicima.

Sastanak sa Don Lorenc Sopijem, katoličkim sveštenikom crkve Svete Katarine u Peći, 11. novembra 2024. Don Lorenc Sopi podelio je uvide u dobru međusobnu harmoniju između etničkih i verskih zajednica u Peći, koju smatra modelom za druge opštine. On je dao kratak pregled istorije katoličke crkve Svete Katarine, napominjući da je crkva osnovana kao parohija 1700. godine, a njen objekat datira iz 1928. godine, koji je u planu da bude zaštićen od strane UNESCO-a. Iako je manjina u verskoj zajednici, don Sopi je naglasio da su vrata crkve otvorena za sve etničke i verske grupe, ističući inkluzivnu prirodu njihove zajednice.

Crkva aktivno učestvuje u zajednici, sa časnim sestrama koje su angažovane u različitim društvenim inicijativama, pomažući onima kojima je pomoć potrebna, starijima, ženama i mladima, bez obzira na njihovu versku pripadnost. Crkva često saraduje sa organizacijama civilnog društva i lokalnim institucijama u organizovanju izložbi, koncerata i drugih aktivnosti koje jačaju zajednicu.

Govoreći o širim društvenim izazovima, don Sopi je podsetio o teškoćama kroz koje su prošli pre i tokom rata na Kosovu, izražavajući optimizam za inkluzivniju budućnost. Istakao je važnost da se ide napred, posebno zbog novih generacija, citirajući princip iz Biblije koji naglašava empatiju i moralno ponašanje: „Što ne želiš sebi, nemoj činiti drugima.“

Diskusija je takođe obuhvatila nedavni slučaj u kojem vlada nije dozvolila srpskom patrijarhu da učestvuje u proslavi Slave. Don Sopi je ukazao da, iako građani i verske zajednice generalno ne mogu uticati na politiku, izvinjenje Srbima moglo bi značajno poboljšati međusobne odnose. Naglasio je potrebu za otvorenim dijalogom i saradnjom dok i Kosovo i Srbija nastavljaju svoje procese.

Učesnici su razgovarali o funkcionisanju opštinskog saveta za bezbednost, u kojem crkva aktivno učestvuje, pokazujući njihovu posvećenost građanskom angažmanu. Don Sopi je izrazio zabrinutost zbog velikog odlaska mladih usled visoke nezaposlenosti i drugih sistemskih problema, napominjući da ovi izazovi utiču na sve etničke grupe na sličan način. Takođe je komentarisao političku dinamiku koja utiče na verske zajednice, spominjući različitu podršku koju verske zajednice dobijaju od različitih nacionalnih i međunarodnih tela.

Zaključujući sastanak, don Sopi je pohvalio inicijativu „Multi-etnički karavan za mir i suživot“ zbog njenog truda da obnovi istorijski harmonične odnose između različitih zajednica na Kosovu. Naglasio je da su zajednice istorijski živele u harmoniji, mnogo pre nego što su termini 'multi-etnički' i 'multi-religiozni' postali uobičajeni opisi društvene različitosti.

Za Pečku Patrijaršiju, Srpska pravoslavna crkva:

- **Promovisanje međuetničkog suživota:** Naglašena je potreba za unapređenjem odnosa među etničkim zajednicama na Kosovu, sa posebnim fokusom na Peć. U pismima se predlaže ideja održivog mira i suživota, oslanjajući se na značajnu ulogu mati Haritine u promovisanju tolerancije i međusobnog razumevanja među etničkim i verskim grupama.
- **Važnost dijaloga:** Pisma ističu da je od velike važnosti razvijati dijalog između različitih zajednica. Ona ohrabruju mati Haritinu da podrži inicijative koje uključuju zajedničke projekte, interkulturalne dijaloge i manifestacije koje slave zajedničke vrednosti, s ciljem jačanja osećaja mira, sigurnosti i pripadnosti za sve u Peći.
- **Liderska uloga u integraciji zajednice:** Ističući jedinstvenu poziciju mati Haritine da vodi primerom, u pismima se poziva da se angažuje u inicijativama koje okupljaju ljude iz različitih zajednica, naglašavajući njen potencijal da inspiriše druge da prihvate jedinstvo, toleranciju i poštovanje.
- **Angažovanje u multi-etničkim inicijativama:** Autori pisama izražavaju želju da vide aktivniji angažman crkve u multi-etničkim inicijativama, koje bi mogle uključivati zajedničke projekte sa drugim verskim i etničkim grupama, čime bi se ojačala društvena kohezija u Peći.
- **Izgradnja na nasleđu crkve:** Pisma se osvrću na duboko istorijsko i kulturno značenje Srpske pravoslavne crkve na Kosovu, pozivajući na nastavak i proširenje njene uloge u promovisanju međureligijskog i međuetničkog razumevanja.
- **Podrška za ugrožene grupe:** U pismima se pohvaljuju trenutni naponi crkve u pružanju pomoći ugroženima, starijima, ženama i mladima, bez obzira na njihovu religijsku pripadnost, te pozivaju na nastavak i proširenje podrške u ovim oblastima.
- **Kulturne i obrazovne aktivnosti:** U pismima se predlaže organizovanje kulturnih razmena, izložbi, koncerata i drugih događaja koji bi mogli doprineti većem razumevanju i saradnji među različitim zajednicama, ističući potencijal crkve da bude nosilac ovih aktivnosti.
- **Osvrt na prošlost i budućnost:** Pisma ukazuju na važnost osvrta na prošlost kako bi se napravio korak napred, uz poseban naglasak na obrazovanje novih generacija o suživotu i međusobnom poštovanju, sa ciljem prevazilaženja istorijskih sukoba i izgradnje mira u budućnosti.
- **Podrška pravima i inkluziji:** Ističe se važnost da crkva aktivnije zagovara prava pravoslavne zajednice, kako bi se obezbedilo poštovanje njihovih tradicija i interesa u širem društvenom okviru Kosova.
- **Liderstvo u međureligijskom dijalogu i zajednici:** Pisma pozivaju Mati Haritinu da predvodi napore u međureligijskom dijalogu, predlažući da organizuje sastanke koji će ojačati veze unutar zajednice kroz zajedničko razumevanje religijskih i kulturnih vrednosti.

Sastanak sa mati Haritinom, igumanijom Pečke Patrijaršije Srpske pravoslavne crkve, 11. novembar 2024. Mati Haritina, koja je prisutna u zajednici već 65 godina, podelila je dragocene uvide u skladne odnose između crkve, lokalne zajednice, policije i lokalnih lidera. Mati Haritina je pomenula da se verski lideri u regionu obično okupljaju jednom godišnje, a sastanak je organizovan od strane italijanskog KFOR-a, s ciljem podsticanja razumevanja i saradnje među

različitim verskim grupama. Napomenula je da, iako su ovi odnosi korektni i funkcionalni, oni se retko ističu u javnim diskusijama.

Ona je naglasila podršku aktuelnog gradonačelnika Peći, koji je pokazao izuzetnu saradnju i komunikaciju, naročito u svojim naporima da pomogne Srpskoj pravoslavnoj crkvi i srpskoj zajednici. Kao primer posvećenosti gradonačelnika, navela je njegov pokušaj da upravlja produženim projektom izgradnje puta u blizini Patrijaršije, koji je bio pod kontrolom centralne vlade, kako bi ublažio njen remetilački uticaj na lokalnu zajednicu.

Opšta atmosfera u Peći opisivana je kao mirna, sa retkim incidentima lokalnih tenzija. Ovaj mir je osnov za održivi suživot, koji zavisi od kontinuiranog dijaloga i poštovanja među različitim etničkim i verskim grupama.

Međutim, ozbiljna zabrinutost je izražena u vezi sa postupcima centralne vlade, naročito njihovim odbijanjem da dozvole srpskom patrijarhu učešće u "Slavi", najvažnijem verskom prazniku za zajednicu. Mati Haritina je kritikovala mešanje vlade u verske poslove, ukazujući na nedostatak bilo kakvog zvaničnog objašnjenja za ovu zabranu.

Predstavnici civilnog društva izrazili su svoje razočaranje i posvećenost rešavanju ovog pitanja kroz zalaganje sa vladom i međunarodnom zajednicom. Prepoznali su ograničenu, ali ključnu ulogu civilnog društva u podsticanju dijaloga i promovisanju prava.

Sastanak je završen zajedničkim pozivom za veću solidarnost među verskim zajednicama Kosova. Prisutni su naglasili važnost podrške pravoslavnoj zajednici, zalaganja za njihova prava i očuvanja njihovih verskih tradicija kao ključnih koraka ka izgradnji inkluzivnijeg i mirnijeg multi-etničkog društva na Kosovu.

III. Zaključci i obaveze za buduće aktivnosti

Sastanci održani 11. novembra 2024. godine u Peći pružili su izuzetno vredne uvide u stanje međureligijskih i međuetničkih odnosa u opštini. Ovi susreti su otkrili kako značajan napredak, tako i izazove koji i dalje postoje, naglašavajući potrebu za daljom saradnjom zasnovanom na postojećim temeljima, a kako bi se obezbedila njena održivost. Peć je primer međureligijskog i međuetničkog međusobnog razumevanja, poštovanja i zajedničkog rada.

Zaključci

1. **Snaga saradnje na lokalnom nivou:** Peć je dobar primer grada u kojem se međureligijski i međuetnički odnosi temelje na saradnji i uzajamnom poštovanju, čime služi kao inspiracija drugim opštinama na Kosovu. Uloga gradonačelnika Gazmenda Muhaxherrija, kao i angažman verskih lidera, presudni su za očuvanje tih odnosa i izgradnju budućnosti zasnovane na zajedništvu.
2. **Izazovi usled odluka centralnih vlasti:** Odluke centralne vlasti, kao što je zabrana učešća Patrijarha Srpske pravoslavne crkve na važnim verskim manifestacijama, ometaju lokalne inicijative za pomirenje i pokazuju neslaganje između lokalnih i nacionalnih strategija za postizanje društvene inkluzije.
3. **Uloga verskih lidera u promociji harmonije:** Verski lideri svih zajednica u Peći igraju ključnu ulogu u jačanju međureligijskog dijaloga, promovišući poštovanje tradicija i zajedničkog obeležavanja važnih dana. Međutim, politički faktori i nasleđeni konflikti i

dalje ometaju njihove napore, pa je potrebno obezbediti veću nezavisnost i institucionalnu podršku.

4. **Angažovanje zajednice i mladih:** Ekonomske teškoće i migracija mladih su izazovi koje dele sve zajednice. Rešavanje nezaposlenosti i podsticanje građanskog angažovanja ključno je za zadržavanje mladih i obezbeđivanje prosperitetne, multietničke budućnosti Kosova.
5. **Istorijsko nasleđe i zajedničke vrednosti:** Razgovori su istakli zajedničko istorijsko nasleđe suživota koje je starije od današnjih tenzija. Ova kulturna i društvena baština ključna je za obnavljanje međusobnog poverenja i poštovanja.

Obaveze za buduće aktivnosti

Ove obaveze potvrđuju kolektivnu posvećenost daljem unapređenju postojećih pozitivnih odnosa u Peći, čineći je tako modelom koji treba da slede i druge opštine, kao i potencijalno centralna vlast u budućnosti. Fokusiranjem na dijalog, inkluzivnost i zajednički napredak, sastanci su rezultirali sledećim obavezama.

1. Međuetnički i međureligijski dijalog i saradnja:

- Uspostaviti redovnu platformu za međureligijski i međuetnički dijalog kako bi se rešavale moguće tenzije i podsticalo međusobno razumevanje..
- Podstaći veće učešće civilnog društva u prevazilaženju razlika između lokalnih i centralnih vlasti kako bi se zagovarale inkluzivne politike za sve etničke grupe.

2. Dalje angažovanje zajednice i religijskih lidera:

- Organizovati zajedničke aktivnosti koje uključuju sve verske zajednice, kako bi se ojačala međusobna saradnja i razumevanje među etničkim i verskim grupama.
- Podstaći sveobuhvatne napore za očuvanje zajedničke kulturne baštine kao ključnog aspekta izgradnje međusobnog poverenja.

3. Osnaživanje mladih:

- Pokrenuti projekte koji će se baviti nezaposlenošću i omogućiti mladima da aktivno učestvuju u razvoju zajednice i procesu pomirenja.
- Podsticati programe koji će omogućiti mladima svih etničkih zajednica da razvijaju liderske sposobnosti i preuzmu aktivnu ulogu u građanskoj i političkoj sferi.

4. Prevazilaženje političkih barijera:

- Nastaviti sa zagovaranjem politika koje omogućavaju veću autonomiju verskim zajednicama i promovišu saradnju između verskih institucija i vlade.

5. Slaviti raznolikost i zajedničku istoriju:

- Institucionalizacija na nacionalnom nivou godišnjeg obeležavanje Dana suživota i verske tolerancije, kako bi se proslavila raznolikost i zajedničke vrednosti Kosova.
- Dokumentovati i promovisati uspešne priče iz Peći i drugih zajednica kako bi inspirisale slične inicijative širom Kosova i šire.

Sastanci u Peći: Gradonačelnik i verski lideri

Sastanak sa g. Gazmend Muhaxheri,
Predsednik opštine Peć
11. Novembar, 2024.

Sastanak sa imamom Musli ef. Arifaj, Predsednik
islamske zajednice u Peći
11. Novembar, 2024.

Sastanak sa Don Lorenc Sopi,
Katolička crkva Svete Katarine, Peć
11. Novembar, 2024.

Sastanak sa mati Haritinom, igumanijom Pećke
Patrijaršije, Srpska pravoslavna crkva, Peć
11. Novembar, 2024.

Pisma Želja i Očekivanja

Jovana Radosavljević, Ramadan Ilazi, Dušan Radaković, Ilir Deda, Senad Sabović, Mentor Agani dhe Zoran Savić

g. Gazmend Muhaxheri
Gradonačelnik opštine Peć

Novembar 2024

Jovana Radosavljević, Izvršna Direktorka
Nova Društvena Inicijativa
Priština, Kosovo

Poštovani gradonačelnice Muhaxheri,

Nadam se da će vas ovo pismo naći u dobrom zdravlju. Moje ime je Jovana Radosavljević, i ja sam izvršna direktorka Nove društvene inicijative, nevladine organizacije sa sedištem u Severnoj Mitrovici koja je posvećena promovisanju pomirenja i negovanju razumevanja između kosovskih Srba i kosovskih Albanaca. Pišem Vam kao deo Multietničkog karavana za mir i kohabitaciju da podelim svoja očekivanja i nade u vezi sa negovanjem multietničke kohabitacije na Kosovu, posebno unutar zajednice u Peći.

Vaša uloga kao gradonačelnika je od presudnog značaja za stvaranje zajednice koja je otvorena, inkluzivna i poštuje sve svoje stanovnike. **Verujem da kroz podsticanje dijaloga i saradnje između različitih etničkih grupa, možete da pomognete u negovanju osećaja sigurnosti, jedinstva i međusobnog poštovanja širom Peći.** Podrška inicijativama koje slave našu kulturnu raznolikost i promovišu zajedničke vrednosti može da u velikoj meri doprinese izgradnji jačih veza unutar zajednice.

Od suštinskog je značaja da negujemo našu različitost, dok se istovremeno staramo da se svi osećaju bezbedno, cenjeno i da se njihov identitet poštuje i čuva. Podstičem Vas da se direktno angažujete sa građanima, rešavajući njihove probleme i promovišući programe za zajednice koji okupljaju pojedince iz različitih sredina. Kroz zajedničke projekte i kulturne događaje, možemo da radimo zajedno na stvaranju Peći gde se svi glasovi čuju i cene.

Gledajući ka budućnosti, moja vizija je Kosovo na kojem je multietnička kohabitacija ne samo moguća već i slavljena. **Nadam se da ću videti programe koji naglašavaju važnost tolerancije, poštovanja i saradnje, stvarajući prostor u kome se svi osećaju kao kod kuće.** Uspostavljanje redovnih dijaloga u zajednici i interkulturalnih aktivnosti može da pomogne u negovanju osećaja jedinstva i zajedničke svrhe

Da zaključim, s poštovanjem Vas pozivam da nastavite sa svojim naporima u izgradnji mirne i inkluzivne Peći. **Vaše vođstvo može da inspiriše druge i da služi kao primer zajednice u kojoj ljudi iz svih sredina žive zajedno u harmoniji i međusobnom poštovanju.**

Hvala Vam na Vašem vremenu i pažnji.

S iskrenim poštovanjem,

Jovana Radosavljević

Ramadan Ilazi, Šef Istraživanja
Kosovski Centar za Bezbednosne Studije
Priština, Kosovo

Poštovani gradonačelnice Muhaxheri,

Moje ime je Ramadan Ilazi i trenutno sam šef istraživanja u Kosovskom centru za bezbednosne studije (KCBS). Imam iskustvo iz oblasti mirovnih studija, magistrirao sam na Univerzitetu Sent Endruz i doktorirao na Univerzitetu grada Dablina (DCU), a posvetio sam svoju karijeru promovisanju Kosova kao demokratskog i raznolikog društva. Neke od mojih uloga su uključivale i bavljenje aktivizmom, vodio sam organizacije i bio sam zamenik ministra za evropske integracije.

Ustav Kosova počinje vizijom izgradnje budućnosti zemlje koja je slobodna, demokratska i miroljubiva zemlja za sve svoje građane. Ova vizija je od presudnog značaja i naša je zajednička odgovornost da je ostvarimo. Ono što je centralno za ovu viziju je ideja da je Kosovo dom svim svojim građanima, koji treba da osećaju pripadnost i ponos.

Raznolikost je suštinska snaga Kosova i trebalo bi je slaviti i negovati. Civilno društvo i javne institucije moraju da rade zajedno na negovanju tolerancije, kohabitacije i obrazovanja protiv diskriminacije.

Želim da pohvalim Vaše napore u opštini Peć, u promovisanju dijaloga i mira, uključujući i Vaše učešće u ustoličenju Patrijarha srpskog, gest koji je pozitivno odjeknuo u zajednicama. Vaše prisustvo na ovako važnom verskom događaju šalje snažnu poruku uzajamnog poštovanja, pokazujući potencijal Peći kao modela za negovanje međuetničke saradnje i razumevanja na Kosovu.

U svetlu vašeg liderstva, želeo bih da Vas ohrabrim da nastavite sa svojim naporima i da proširite svoju podršku na druge ili nove inicijative koje promovišu međuveršku i međuetničku saradnju u Peći i širom Kosova. Jedan od primera bi bio da se podstaknu srednje škole u opštini da organizuju festival koji slavi kulturnu raznolikost Kosova, kao i da Peć postane domaćin na godišnjem nivou nacionalne konferencije o međuverškom dijalogu.

Radujem se što ću videti nastavak napretka u Peći pod Vašim rukovodstvom i uveren sam da će Vaši napori inspirisati druge regione da slede Vaš primer.

Hvala vam na posvećenosti ovim važnim vrednostima.

S poštovanjem,

Ramadan Ilazi

**Dušan Radaković, Drejtor Ekzekutiv
Centra za Zastupanje Demokratske Kulture (ACDC)
Severna Mitrovica, Kosovo**

Poštovani gradonačelnice Gazmende Muhaxheri,

Nadam se da će Vas ovo pismo naći u dobrom zdravlju. Zovem se Dušan Radaković i ja sam izvršni direktor Centra za zastupanje demokratske kulture (ACDC). Kroz moj posao, duboko sam posvećen negovanju međuetničkog društva na Kosovu i pišem Vam kao deo inicijative 'Multietnički karavan za mir i kohabitaciju'. Ova inicijativa nastoji da promoviše međusobno razumevanje, poštovanje i saradnju između različitih etničkih zajednica širom Kosova.

Svrha ovog pisma je da iznese moja lična očekivanja i želje u vezi sa multietničkom kohabitacijom, sa posebnim osvrtom na opštinu Peć, i da podelim svoju uverenost da naši zajednički naponi mogu da doprinesu dugoročnom miru i suživotu na Kosovu.

Očekivanja u vezi sa kohabitacijom: S obzirom na Vašu cenjenu ulogu gradonačelnika Peći, uveren sam da Vaše vođstvo može da nastavi da neguje kulturu inkluzivnosti i međusobnog poštovanja u opštini. Moja očekivanja su da ćete nastaviti da promovirate multietničke inicijative koje okupljaju sve zajednice, posebno između albanskog i srpskog stanovništva. Peć, sa svojom bogatom kulturnom i istorijskom raznolikošću, jedinstveno je pozicionirana da bude model mirne kohabitacije na Kosovu.

- Zanima me da saznam više o načinu na koji Peć planira da nadograđuje svoju dosadašnju saradnju sa Opštinom Šabac u Srbiji? Da li postoje neki tekući ili planirani projekti koji nastavljaju ovu prekograničnu saradnju?
- Da li imate planove za uspostavljanje novih partnerstava sa drugim opštinama u Srbiji?
- Želeo bih da saznam više o lokalnim naporima u Peći u vezi sa integracijom mladih iz svih zajednica u ove inicijative. Mladi ljudi mogu da igraju ključnu ulogu u negovanju razumevanja i saradnje.

Gledajući ka budućnosti, zamišljam kako Peć preduzima još veće korake ka jačanju multietničke kohabitacije. Jedna od mojih želja je da opština uvede više zajedničkih kulturnih i obrazovnih programa koji povezuju mlade iz svih zajednica. Nadovezujući se na saradnju sa Šapcem, verujem da bi proširenje ovih partnerstava na druge srpske opštine moglo da značajno doprinese unapređenju mira i dijaloga.

Podstičem Vas da razmislite o formalizovanju ovih napora osnivanjem posebne radne grupe fokusirane na multietnički dijalog i saradnju u Peći. Takva inicijativa bi mogla da redovno okuplja predstavnike svih etničkih grupa kako bi razgovarali o problemima, razmenili ideje i sarađivali na zajedničkim projektima.

Na kraju, želim da izrazim svoju duboku zahvalnost za rad koji ste Vi i Vaša administracija obavili do sada na unapređenju multietničke saradnje u Peći. Radujem se što ću gledati kako Peć nastavlja da služi kao svetionik mira i suživota, i optimista sam da zajedno možemo doprineti inkluzivnijem i harmoničnijem Kosovu.

Nadam se da ću se uskoro sresti sa Vama u okviru Multietničkog karavana.

Srdačan pozdrav,

Dušan Radaković

**Ilir Deda,
Aktivista Civilnog Društva
Priština, Kosovo**

Poštovani gradonačelnice Muhaxheri,

Kao što znate, više od dve decenije sam bio angažovan i uključen u ključna pitanja za Kosovo i zapadni Balkan u različitim ulogama, uključujući očuvanje i unapređenje različitosti u našoj zemlji.

Svrha ovog pisma je da istražimo mogućnosti za stvaranje kulture mira u našoj zemlji i da proširimo angažman u promociji Peći kao multietničkog i multikonfesionalnog centra. Ovo je posebno važno sada, kada populistički i ekskluzivni stavovi sve više jačaju.

Vi ste bili inspiracija za negovanje razumevanja i poštovanja sa srpskom zajednicom i Srpskom pravoslavnom crkvom i veoma ste cenjeni od obe, uključujući i većinsku albansku zajednicu u Peći.

Verujem da vaš rad i odnos poštovanja mogu poslužiti kao model koji će se replicirati širom Kosova. U tom pogledu, smatram da postoji nekoliko kratkoročnih i dugoročnih koraka koje možete preduzeti i primeniti u praksi.

Posebno mi je stalo da sa vama dublje istražim sledeće teme:

1. Kako opštine i centralna vlada mogu obnoviti nivo poverenja u srpsku zajednicu na lokalnom i centralnom nivou?
2. Kako centralna vlast može naučiti i razviti okvir za poštovan radni odnos sa Srpskom pravoslavnom crkvom?

Budući da ste bili predvodnik u govoru protiv arbitrarnog odlučivanja koje šteti kosovskim Srbima, imate pravog, snažnog i poštenog saveznika u meni i, verujem, u članovima Karavana. Izuzetno je važno razumeti da li postoje dodatni koraci koje možemo preduzeti da podržimo vaš rad.

Čvrsto verujem da je vaše rukovodstvo ključno u ovom trenutku razvoja naše zemlje i izražavam nadu da ćete razmotriti predložene akcije.

Uz iskrene pozdrave,

Ilir Deda

Senad Šabović, Viši Savetnik
Evropski Institut za Mir
Brisel - Priština

Poštovani gradonačelnice Muhaxheri,

Moje ime je Senad Šabović i pišem Vam kao pobornik projekta *Multietnički karavan za mir i kohabitaciju*. Radim kao viši savetnik u Evropskom institutu za mir, sa primarnim fokusom na podršku dijalogu uz posredovanje EU i procesu normalizacije uopšte. Moja organizacija je deo koalicije civilnog društva, koja se zove Kosovska građanska alternativa (KGA), koja nastoji da pruži opipljiv doprinos u ovoj oblasti. Kao bivši zvaničnik Misije OEBS-a na Kosovu i kao profesionalac u oblasti demokratizacije i prava zajednica, pratio sam Vaš rad tokom godina i bio sam potpuno impresioniran Vašim vođstvom. Vaš pristup dobrobiti nevećinskih zajednica je posebno upečatljiv. Pored svog profesionalnog angažmana, primetio sam ovakav pristup i kao pripadnik zajednice kosovskih Bošnjaka, od kojih mnogi žive u Vašoj opštini i uživaju u svim prednostima multietničkog okruženja Kosova, koje Vi tako vešto unapređujete kao gradonačelnik. Vaš angažman na ovoj funkciji je živi dokaz da je sasvim moguće „biti fin prema manjinama“ i pobediti na izborima, što je pojam koji je u balkanskoj politici uglavnom odsutan.

Cilj ovog pisma je da mi omogući da izrazim svoja očekivanja od Vas u pogledu multietničnosti i kohabitacije. Kao što znamo, Republika Kosovo je definisana kao multietnička država svih njenih građana i zajednica. Ovi principi su čvrsto ugrađeni u ustavni i pravni sistem Kosova. Oni takođe nastavljaju da budu ključno očekivanje naših međunarodnih partnera i organizacionog sistema evroatlantske zajednice, kojoj težimo. Kao takvi, principi multietničnosti, razumevanja i mirne kohabitacije trebalo bi da u potpunosti budu reflektovani u svim našim opštinama, kao što je zaista slučaj sa Peći. Gore sam naveo značajan doprinos koji ste Vi dali u tom pogledu i želeo bih da Vas pozovem da svoj primer široko podelite sa javnošću Kosova.

Isto tako, kolege iz projekta i ja želimo da Vas ohrabrimo da proširite ove inicijative i da ponudimo nekoliko sugestija u tom smislu. Uopšteno govoreći, korišćenje mogućnosti da se istakne multietničnost kao vrednost je izuzetno korisno. Konkretnije, mogli biste da preuzmete inicijativu za zajedničke međuopštinske projekte koji će se sprovoditi sa odabranim multietničkim opštinama iz različitih regiona Kosova, na primer sa Prištinom, Prizrenom, Gračanicom, Kamenicom ili Štrpcem. Ovo bi bio odličan način da se angažujete na izgradnji poverenja koja je orijentisana ka razvoju. Mogla bi da se razvije u stalnu strukturu međuopštinske saradnje koja bi potom mogla da se poveže sa Asocijacijom opština Kosova, kao i sa drugim međuopštinskim udruženjima u budućnosti, na projektima koji odražavaju ovaj isti koncept.

Budite uvereni, poštovani gradonačelnice, da će moje kolege iz Evropskog instituta za mir, iz ovog projekta, kao i iz pomenute koalicije KGA, biti više nego voljni da Vama i Vašem timu pruže opipljivu podršku u sprovođenju bilo koje inicijative koje biste mogli da preduzmete unutar ovog okvira.

Sa velikim poštovanjem i uvažavanjem,

Senad Šabović

**Mentor Agani, Viši Istraživač
Kosovskom Institutu za Istraživanje i Razvoj Politika
Priština, Kosovo**

Poštovani gradonačelnice, gospodine Muhaxheri,

Moje ime je Mentor Agani, i ja sam viši istraživač u KIPRED-u, Kosovskom institutu za istraživanje i razvoj politike, kao i predavač na koledžu Dardanija u Prištini. U periodu od 2003. do 2016. godine, bio sam predavač na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Prištini. Pišem Vam ovo pismo sa namerom da izrazim neka svoja očekivanja i želje u pogledu međuetničke kohabitacije na Kosovu.

Pre svega, nadam se da Vas ovo pismo nalazi u dobrom zdravlju i raspoloženju. Pišem ga kako u svoje lično ime, tako i u ime KIPRED-a i nekoliko drugih organizacija s kojima delimo zajedničku posvećenost negovanju međusobnog poštovanja i razumevanja između Albanaca i Srba na Kosovu, posebno u opštini Peć. Ne mogu a da ne izrazim svoje divljenje zbog Vašeg ogromnog doprinosa u ovom pravcu: razumem koliko je bilo potrebno imati ogromnu hrabrost i posvećenost da uradite ono što ste Vi učinili za poboljšanje etničkih odnosa na Kosovu u ovim izuzetno teškim vremenima. Duboko sam uveren da ste Vi, i ljudi poput Vas, heroji mira na Kosovu.

Sada, naš zajednički cilj je da stvorimo inkluzivnije, razumnije i mirnije okruženje za sve građane. Verujemo da zajedničkim radom – lokalnih uprava, verskih vođa, civilnog društva i vođa zajednica – možemo pokrenuti značajne akcije koje premošćavaju podele i jačaju međuetničke odnose.

U tom cilju želimo da predložimo nekoliko inicijativa koje bi naše nevladine organizacije, u saradnji s opštinom, mogle preduzeti (zaista, ne ograničavajući se samo na njih – možemo naći i druge tokom procesa):

1. Zajednički kulturni i obrazovni programi, kao što su festivali, radionice i istorijski obilasci koji naglašavaju naše zajedničko kulturno nasleđe i promovišu uzajamno poštovanje.
2. Projekti za izgradnju zajednica, u okviru kojih bi Albanci i Srbi učestvovali u aktivnostima poput poboljšanja javnog prostora, komšijskog čišćenja naselja ili humanitarnih inicijativa koje se bave zajedničkim potrebama svih građana.
3. Inicijative za angažovanje i dijalog mladih, uključujući sportske događaje, umetničku saradnju i forume za dijalog, osmišljene da osnaže mlade ljude iz obe zajednice da rade zajedno i grade trajne odnose.

I zaista, jedna od najvažnijih stvari je moja primarna nada – da vidim uspostavljanje inkluzivnih procesa kreiranja politika. Od ključnog je značaja da se sve zajednice osećaju zastupljeno i saslušano u donošenju odluka koje utiču na njihove živote.

Svakako, platforme za dijalog bi omogućile stanovnicima različitih sredina da daju doprinos kroz svoje perspektive i ideje. Ova inicijativa ne bi samo osnažila pojedince, već bi podstakla poverenje i saradnju među etničkim grupama.

Uvereni smo da opština Peć može imati presudnu ulogu u ovim inicijativama pružanjem podrške, olakšavanjem dijaloga i odobravanjem projekata koji podstiču mirnu koegzistenciju. Spremi smo da blisko saradujemo sa Vašom kancelarijom i drugim lokalnim institucijama kako bismo razvili i implementirali ove ideje.

Bila bi mi čast da se sretnem sa Vama ili Vašim timom kako bismo dalje razgovarali o ovim predlozima i istražili načine na koje bismo mogli da radimo zajedno za dobrobit svih stanovnika Peći. Nadamo se da će ovi napori doprineti ujedinjenijoj i harmoničnijoj budućnosti naše opštine.

Hvala Vam na Vašem vremenu i razmatranju. Unapred se radujem Vašem odgovoru i prilici da radimo zajedno za dobrobit naše zajednice.

Uz duboko poštovanje i srdačan pozdrav,

Mentor Agani

**Zoran Savič, Koordinator Projekata
NGO AKTIV
Severna Mitrovica, Kosovo**

Poštovani gradonačelnice Gazmende Muhaxheri,

Zovem se Zoran Savić, ja sam koordinator projekta u nevladinoj organizaciji Aktiv, iz Severne Mitrovice. Iako sam rođen u Puli, u Hrvatskoj, zapravo živim u Mitrovici već 30 godina i aktivno sam uključen u društveni život na Kosovu, kako kroz rad, tako i kroz kulturni život, s obzirom na to da sam i muzičar, a učestvovao sam i u raznim međuetničkim projektima sa muzičarima albanske nacionalnosti.

U isto vreme, puno godina sam radio kao novinar portala Kosovo Sever – KoSSev, i kroz ovaj posao sam se još više upoznao sa političkom, bezbednosnom i verskom situacijom na Kosovu. I danas saradujem sa mnogim albanskim novinarima i urednicima, kako kroz projekte, tako i kroz poslove koji nisu povezani sa tim.

Vaš položaj gradonačelnika Peći može da mnogo pomogne u promovisanju poruka mira i jedinstva. Stoga, radujem se Vašoj podršci u organizovanju međuetničkih dijaloga i projekata za zajednice koji uključuju različite etničke grupe koje rade zajedno.

U tom duhu, nadam se budućnosti u kojoj će multietnička verska kohabitacija postati norma na Kosovu. Zamišljam zajednice u kojima se verske razlike prihvataju kao prednosti, a ne kao izvori podela. U tom cilju, mogli biste da se fokusirate na kreiranje održivih programa edukacije o verskoj raznolikosti i toleranciji, da podržite zajedničke projekte za zajednice i osigurate jednaku zastupljenost svih verskih grupa u lokalnoj upravi.

Stoga Vas ohrabrujem da aktivno učestvujete u stvaranju mirne i inkluzivne zajednice podržavajući međuetničke inicijative, zalažući se za politike koje garantuju jednake mogućnosti za sve, i podstičući otvoren i uvažavajući dijalog između različitih etničkih grupa.

Završavam ovo pismo uz nadu, zamišljajući budućnost u kojoj naši udruženi naponi neguju istinski harmonično i multietničko društvo na Kosovu. Siguran sam da uz našu zajedničku posvećenost možemo da postignemo izuzetan napredak ka ovom vrednom cilju

Hvala Vam na Vašem vremenu i pažnji.

Zoran Savić

Pisma Želja i Očekivanja

Jovana Radosavljević, Ramadan Ilazi, Dušan Radaković, Ilir Deda, Senad Sabović, Dimitrije Obrenović, Mentor Agani dhe Zoran Savić

Imam Musli ef. Arifaj,
Poglavar Islamske zajednice
Peć

Novembar 2024

Jovana Radosavljević, Izvršna Direktorka
Nova Društvena Inicijativa
Priština, Kosovo

Poštovani imame Arifaj,

Nadam se da će vas ovo pismo naći u dobrom zdravlju. Moje ime je Jovana Radosavljević, i ja sam izvršna direktorka Nove društvene inicijative, nevladine organizacije sa sedištem u Severnoj Mitrovici koja je posvećena pomirenju i negovanju razumevanja između kosovskih Srba i kosovskih Albanaca. Pišem Vam kao deo Multietničkog karavana za mir i kohabitaciju da podelim svoja očekivanja i nade za unapređenje multietničke kohabitacije na Kosovu, posebno u Peći.

Kao duhovni vođa, Vi imate ključnu ulogu u promovisanju tolerancije, poštovanja i razumevanja među različitim etničkim i verskim grupama. **Podsticanjem dijaloga i negovanjem saradnje, možete da pomognete u negovanju osećaja jedinstva i međusobnog poštovanja u Peći.** Vaše vođstvo u promovisanju vrednosti tolerancije, saosećanja i zajednice može da posluži kao osnova za izgradnju jačih odnosa premošćujući kulturne i verske podele.

Od suštinskog je značaja da negujemo našu različitost, istovremeno se strarajući da se svi osećaju bezbedno, cenjeno i da se njihov identitet poštuje i čuva. Ohrabrujem Vas da podržite i pokrenete programe koji okupljaju ljude iz različitih sredina. Zajednički projekti za zajednice, interkulturalni dijalozi i događaji koji slave naše zajedničke vrednosti mogu da u velikoj meri doprinesu harmoničnijoj i inkluzivnijoj Peći. Vaše propovedi i javna obraćanja mogu da dodatno naglašavaju važnost jedinstva, tolerancije i poštovanja za sve.

Gledajući ka budućnosti, moja vizija je Kosovo na kojem je multietnička kohabitacija živa realnost. **Nadam se da ću videti inicijative koje neguju razumevanje i saradnju, stvarajući prostor u kome će se svi osećati kao kod kuće.** Redovni međuverški sastanci i kulturna razmena mogu da pomognu u izgradnji osećaja zajedničke svrhe i izgranji veza između različitih zajednica.

Da zaključim s poštovanjem Vas pozivam da nastavite sa svojim naporima u negovanju miroljubive, inkluzivne i tolerantne zajednice. Vaše vođstvo može da pruži moćan primer i inspiriše druge da rade u pravcu budućnosti u kojoj svi ljudi u Peći i na Kosovu žive zajedno u harmoniji i međusobnom poštovanju.

Hvala Vam na Vašem vremenu i posvećenosti ovom važnom cilju.

S iskrenim poštovanjem,

Jovana Radosavljević

**Ramadan Ilazi, Šef Istraživanja
Kosovski Centar za Bezbednosne Studije
Priština, Kosovo**

Poštovani imame Musli ef. Arifaj,

Moje ime je Ramadan Iljazi i trenutno sam šef istraživanja u Kosovskom centru za bezbednosne studije (KCBS). Imam iskustvo iz oblasti mirovnih studija, magistrirao sam na Univerzitetu Sent Endruz i doktorirao na Univerzitetu grada Dablina (DCU), a posvetio sam svoju karijeru promovisanju Kosova kao demokratskog i raznolikog društva. Neke od mojih uloga su uključivale i bavljenje aktivizmom, vodio sam organizacije i bio sam zamenik ministra za evropske integracije.

Ustav Kosova počinje vizijom izgradnje budućnosti zemlje koja je slobodna, demokratska i miroljubiva zemlja za sve svoje građane. Ova vizija je od presudnog značaja i naša je zajednička odgovornost da je ostvarimo. Ono što je centralno za ovu viziju je ideja da je Kosovo dom svim svojim građanima, koji treba da osećaju pripadnost i ponos.

Raznolikost je suštinska snaga Kosova i trebalo bi je slaviti i negovati. Civilno društvo i javne institucije moraju da rade zajedno na negovanju tolerancije, kohabitacije i obrazovanja protiv diskriminacije.

Islam, kao religija mira, zauzima značajno mesto u oblikovanju stavova našeg društva prema toleranciji i međuetničkom razumevanju. Podstičem Vas da nastavite da se zalažete za ove principe kroz svoje propovedi i druge aktivnosti u džamiji. Posebno bih Vas ohrabrio da jednu od svojih propovedi u petak posvetite razgovoru o važnosti međuetničke saradnje i razumevanja, kao i međuveruskog dijaloga.

Vaš glas u promovisanju mira i jedinstva imaće trajan uticaj na jačanje mira i tolerancije u našem društvu.

Hvala Vam na Vašem vođstvu u ovim pitanjima.

S potovanjem,

Ramadan Ilazi

Dušan Radaković, Drejtor Ekzekutiv

**Centra za Zastupanje Demokratske Kulture (ACDC)
Severna Mitrovica, Kosovo**

Uvaženi imame Musli ef. Arifaj,

Nadam se da će Vas ovo pismo naći u dobrom zdravlju. Zovem se Dušan Radaković i ja sam izvršni direktor Centra za zastupanje demokratske kulture (ACDC). Kroz moj posao, duboko sam posvećen negovanju međuetničkog društva na Kosovu i pišem Vam kao deo inicijative 'Multietnički karavan za mir i kohabitaciju'. Ova inicijativa nastoji da promoviše međusobno razumevanje, poštovanje i saradnju između različitih etničkih zajednica širom Kosova.

Očekivanja u vezi sa kohabitacijom: Unapred se radujem da čujem Vaše mišljenje, kao vođe Islamske zajednice u Peći, kao i Vašem doprinosu unapređenju mirnog i uvažavajućeg suživota između svih etničkih i verskih grupa. Vi ste u jedinstvenoj poziciji da utičete na pozitivne promene, posebno promovišući toleranciju i jedinstvo kroz verska učenja i rad u zajednici Islamske zajednice.

- Kako vidite ulogu verskih vođa, uključujući i Vašu, u negovanju dijaloga između albanske i srpske zajednice u Peći?

- Kakvu ulogu verska učenja i rad u zajednici mogu da igraju u premošćivanju jaza između različitih etničkih grupa i religija u Peći?

Želje za budućnost: Moja želja za budućnost je da verski lideri kao što ste Vi, nastavite da igraju aktivnu ulogu u izgradnji multietničkog društva u kome su uzajamno poštovanje i razumevanje vodeći principi u svakodnevnom životu. Verujem da saradnja između verskih vođa različitih vera može da posluži kao snažan primer za zajednicu.

- Da li postoje bilo kakvi planovi ili ideje za uspostavljanje češćih međuverških susreta ili zajedničkih inicijativa sa drugim verskim zajednicama u Peći?

- Da li biste bili otvoreni za organizovanje kulturnih i verskih događaja koji bi okupili ljude iz različitih etničkih grupa u regionu?

Takođe bih voleo da čujem Vaše stavove o tome kako verski lideri, poput Vas, mogu da inspirišu mlade ljude iz svih zajednica da se aktivno angažuju u naporima za izgradnju mira. Po mom iskustvu, učešće mlađih generacija je ključno za dugoročni uspeh svake inicijative koja ima za cilj negovanje mirnog suživota.

Želim da Vas ohrabrim da razmislite o pokretanju ili podršci redovnim međuverškim dijalozima između različitih verskih zajednica u Peći. Okupljanje vođa i sledbenika različitih vera moglo bi da utre put za dublje razumevanje i saradnju.

Verujem da bi Vaš glas kao verskog vođe mogao da ima značajan uticaj na smanjenje svih preostalih podela između zajednica. Deljenjem poruka mira, jedinstva i poštovanja u svojim propovedima, možete da inspirišete inkluzivniji način razmišljanja među svojim sledbenicima.

Želim da iskoristim ovu priliku da Vam se zahvalim na Vašoj posvećenosti miru i suživotu. Radujem se sastanku sa Vama, na kojem ćemo razgovarati o tome kako možemo da radimo zajedno na izgradnji inkluzivnije i mirnije budućnosti za sve građane Peći i Kosova.

Srdačan pozdrav,

Dušan Radaković

**Ilir Deda,
Aktivista Civilnog Društva
Priština, Kosovo**

Poštovani imame Arifaj,

Bio sam angažovan i uključen u ključna pitanja za Kosovo i zapadni Balkan više od dve decenije u različitim ulogama, uključujući očuvanje i unapređenje različitosti u našoj zemlji.

Svrha ovog pisma je da istražimo mogućnosti za proširenje vašeg učešća u promovisanju multietničke i multireligijske kohabitacije u Peći. Ovo je posebno važno sada, kada populistički i ekskluzivni stavovi sve više jačaju. Peć ima dugu tradiciju dubokog poštovanja među verskim zajednicama, a Islamska zajednica Kosova je imala centralnu ulogu u očuvanju i promovisanju ove vrednosti. Verujem da postoji nekoliko kratkoročnih i dugoročnih gestova koje biste mogli preduzeti i uspostaviti u praksi, mnogi od kojih proizilaze iz prošlih praksi.

U prošlosti je postojala praksa da verski poglavari jedni drugima javno čestitaju najvažnije verske praznike. Ponovno uvođenje ove prakse, iako simbolično, bio bi početni korak ka unapređenju međureligijskog poštovanja u našoj zemlji. To bi uključilo poštovanje najvažnijih verskih praznika za pripadnike katoličke i pravoslavne zajednice.

Međureligijski dijalog i veće razumevanje predstavljaju moderni pristup koji ima za cilj unapređenje kohabitacije i međureligijskog sklada. Iako živimo u vremenima kada se sloga ne ceni dovoljno, verujem da Kosovo, s obzirom na svoju jedinstvenu istoriju, može uspostaviti međureligijski dijalog na lokalnom opštinskom nivou i započeti stvaranje kulture mira. Ovaj forum bi unapredio međusobno razumevanje lokalnih verskih vođa, uključujući i razumevanje sa lokalnim opštinskim vlastima. Takođe bi služio kao forum za diskusiju i rešavanje odgovarajućih potreba svake od verskih zajednica.

Kosovo će biti uspešno samo ako sačuva svoj multietnički karakter, a Islamska zajednica Kosova ima ključnu ulogu u očuvanju i unapređenju ovog karaktera naše države. Čvrsto verujem da je vaše vođstvo ključno u ovoj fazi razvoja naše zemlje i izražavam nadu da možemo istražiti dalje akcije u unapređenju multikonfesionalnog poštovanja i međuetničke kohabitacije.

Uz iskreni pozdrav,

Ilir Deda

**Senad Šabović, Viši Savetnik
Evropski Institut za Mir
Brisel - Priština**

Uvaženi imame Arifaj,

Moje ime je Senad Šabović i pišem Vam kao pobornik projekta *Multietnički karavan za mir i kohabitaciju*. Radim kao viši savetnik u Evropskom institutu za mir, sa primarnim fokusom na podršku dijalogu uz posredovanje EU i procesu normalizacije uopšte. Moja organizacija je deo koalicije civilnog društva, koja se zove Kosovska građanska alternativa (KGA), koja nastoji da pruži opipljiv doprinos u ovoj oblasti.

Cilj ovog pisma je da mi omogući da izrazim svoja očekivanja od Vas u pogledu multietničnosti i kohabitacije. Kao što znamo, Republika Kosovo je definisana kao multietnička država svih njenih građana i zajednica. Ovi principi su čvrsto ugrađeni u ustavni i pravni sistem Kosova. Oni takođe nastavljaju da budu ključno očekivanje naših međunarodnih partnera i organizacionog sistema evroatlantske zajednice, kojoj težimo. Kao takvi, principi multietničnosti, razumevanja i mirne kohabitacije trebalo bi da se u potpunosti odraze na verski život naše zemlje. Na tom planu urađeno je dosta posla, ali bi to trebalo da se dodatno učvrsti i proširi, posebno u ovom vremenu pojačanih tenzija i zaustavljene normalizacije. Tokom godina, primetio sam sa velikim poštovanjem doprinose Islamske zajednice Kosova u kontekstu različitih okvira međuveruskog dijaloga i raznih inicijativa za međuverusku praktičnu saradnju.

Kolege iz projekta i ja želimo da Vas ohrabrimo da proširite ove inicijative i ponudimo nekoliko sugestija u vezi sa tim. Uopšteno uzev, korišćenje mogućnosti da se istakne multietničnost kao vrednost je izuzetno korisno. Ovo može da uključi zajednička saopštenja za štampu, sadržaj društvenih medija ili zajedničke posete sa različitim verskim ili institucionalnim vođama centrima i mestima za zajednice. Omogućavanje uključivanja poštovanja verske i etničke raznolikosti u propovedi tokom džuma-namaza, kao što sam siguran da se već dešava, takođe bi bio efikasan način da se doprinese. Još konkretnije, u nekim od mojih prethodnih pisama sam predložio osnivanje multikonfesionalnog saveta koji bi koordinisao i savetovao državu i međunarodne donatore u pogledu zaštite i rehabilitacije ugroženih verskih objekata širom Kosova. Vaša opština bi mogla da bude mesto za ovaj pilot projekat koji bi potom mogao da se razvije na celom Kosovu. Ovo ne samo da bi poboljšalo fizičko blagostanje ovih lokacija, već bi i kontinuirano potvrđivalo poruku mira, tako čvrsto ugrađenu u muslimansku veru kako na Kosovu tako i širom sveta.

Budite uvereni, uvaženi imame, da će moje kolege iz Evropskog instituta za mir, iz ovog projekta, kao i iz pomenute koalicije KGA, biti više nego voljni da Vama pruže opipljivu podršku u sprovođenju predloga koji su ovde izneti ili za bilo koju drugu inicijativu u tom pogledu.

Sa velikim poštovanjem i uvažavanjem,

Senad Šabović

Dimitrije Obrenović,
Koordinator Projekata,
NGO Aktiv
Severna, Mitrovica

Poštovani imame Arifaj,

Zovem se Dimitrije Obrenović i aktivista sam za ljudska prava koji živi u Severnoj Mitrovici. Težim jednakim ljudskim pravima i negovanju međureligijske saradnje, čvrsto verujući da je dalja saradnja neophodna za bolju budućnost.

Ovo pismo služi za razgovor o mogućnostima za proširenje vašeg angažmana u negovanju multietničkog i multireligijskog suživota koji definiše Peć. U vremenima kada stavovi podela i isključivanja dobijaju na zamahu, ključno je ojačati ove vrednosti. Peć ima ponosnu tradiciju uzajamnog poštovanja među verskim zajednicama, pri čemu Islamska zajednica Kosova igra ključnu ulogu u negovanju i promovisanju ovih zajedničkih vrednosti. Verujem da postoji nekoliko trenutnih i dugoročnih radnji koje bi vaša kancelarija mogla da usvoji, oslanjajući se na prethodnu praksu kako bi ih postavila u održive tradicije.

Jedna takva tradicija bila je redovna javna razmena čestitki između verskih poglavara povodom velikih verskih praznika. Oživljavanje ove prakse, iako simbolično, predstavljalo bi značajan korak ka jačanju međuverskog poštovanja, posebno u priznavanju značajnih praznika katoličke i pravoslavne zajednice.

Pored toga, unapređenje međuverskog dijaloga ima potencijal da produbi međusobno razumevanje i podrži miran suživot. Iako živimo u izazovnim vremenima, Kosovo, sa svojim jedinstvenim istorijskim kontekstom, moglo bi imati velike koristi od uspostavljanja lokalnih foruma za međuverski dijalog, počevši od opštinskog nivoa. Ova platforma bi promovisala međusobno razumevanje među verskim vođama i unapredila saradnju sa lokalnim vlastima, omogućavajući svim zajednicama da konstruktivno odgovore na svoje potrebe.

Multietnička priroda Kosova je od suštinskog značaja za njegovu budućnost, a Islamska zajednica Kosova ima važnu ulogu u zaštiti i jačanju ovog aspekta našeg društva. Uveren sam da je vaše vođstvo posebno ključno u ovoj fazi razvoja naše zemlje, i nadam se da ćemo moći da istražimo dodatne mere za negovanje međusobnog poštovanja i međuetničke harmonije.

Uz iskreni pozdrav,

Dimitrije Obrenović

**Mentor Agani, Viši Istraživač
Kosovskom Institutu za Istraživanje i Razvoj Politika
Priština, Kosovo**

Uvaženi imame, Musliji ef. Arifaj,

Moje ime je Mentor Agani, i ja sam viši istraživač u KIPRED-u, Kosovskom institutu za istraživanje i razvoj politike, kao i predavač na koledžu Dardanija u Prištini. U periodu od 2003. do 2016. godine, bio sam i predavač na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Prištini. Pišem Vam ovo pismo sa namerom da izrazim neka svoja očekivanja i želje u pogledu međuetničke kohabitacije na Kosovu.

Pre svega, nadam se da će Vas ovo pismo naći u dobrom zdravlju i raspoloženju. Pišem ga kako u svoje lično ime, tako i u ime KIPRED-a i nekoliko drugih organizacija sa kojima delimo zajedničku posvećenost negovanju međusobnog poštovanja i razumevanja između Albanaca i Srba na Kosovu uopšte, a naročito i u opštini Peć.

Mi prepoznamo ključnu ulogu verskih vođa i zajednica u negovanju mira, razumevanja i pomirenja u kontekstu Kosova. Imajući ovo na umu, mi bismo želeli da predložimo nekoliko inicijativa koje bi Vi, ostali verski poglavari u Peći, kao i opštinske vlasti, organizacije civilnog društva i lokalni akteri mogli da zajedno sporvedete, u cilju unapređenja međusobnog poštovanja i saradnje između Albanaca i Srba. U nastavku je lista inicijativa za koje verujemo da će značajno doprineti ovim naporima: i, odista, ne bi trebalo da se ograničavamo samo na njih.

1. Međuerski dijalozi i javne rasprave:

Redovno organizovanje međuerskih dijaloga, gde bi verske vođe iz islamske, pravoslavne i katoličke zajednice mogli da se uključe u otvorene i konstruktivne razgovore o zajedničkim vrednostima, duhovnoj mudrosti i tome kako vera može biti most ka miru. Ove diskusije moraju da budu otvorene za javnost, kako bi se proširile na čitavo društvo, podstičući na taj način dublje razumevanje i otklanjajući nesporazume među pripadnicima zajednica različitih etničkih grupa i vera.

2. Zajednički dobrotvorni projekti i projekti za zajednice:

Povezivanje i spajanje Albanaca i Srba iz različitih verskih zajednica da rade na dobrotvornim inicijativama koje su od koristi široj zajednici—kao što su podrška ugroženim porodicama, poboljšanje javnih prostora, pružanje humanitarne pomoći i tako dalje. Ovi projekti bi podstakli saradnju i gradili poverenje između različitih grupa kroz zajedničke, pozitivne akcije.

3. Programi za angažovanje mladih i porodica:

Stvaranje mogućnosti za mlade ljude i porodice svih profila da učestvuju u zajedničkim radionicama, kulturnim razmenama i sportskim aktivnostima. Time što angažujemo nove naraštaje možemo da stvorimo odnose koji će da traju i da negujemo kulturu mira i poštovanja. Verske vođe mogu da igraju značajnu ulogu u oblikovanju ovih programa, nudeći moralno vođstvo i podršku.

4. Javne međuerske proslave i kulturni događaji:

Organizovanje zajedničkih festivala ili događaja koji slave kulturnu i versku raznolikost Peći, gde članovi zajednice mogu da uče o tradicijama onih drugih i da ih cene. Takvi događaji, koje bi verske vođe odobrile i podržale, mogu da uključuju zajedničke verske praznike, umetničke izložbe ili muzičke nastupe koji ističu zajedničke vrednosti i zajedničku istoriju.

5. Zajedničke izjave i apeli za mir:

Zajednički, ujedinjeni apel za mir i pomirenje svih verskih vođa u Peći mogao bi da ima dubok uticaj na zajednicu. Izdavanjem zajedničkih izjava ili učešćem u zajedničkim javnim molitvama ili

refleksijama, verske vođe mogu da daju snažan primer, ohrabrujući sve građane da prihvate toleranciju, poštovanje i saradnju kao osnovne elemente svog svakodnevnog života.

Verujemo da, kroz saradnju sa Islamskom zajednicom, Pravoslavnom i Katoličkom crkvom, kao i opštinskim vlastima, civilnim društvom i lokalnim akterima, ove inicijative mogu da naprave opipljivu razliku u poboljšanju odnosa između Albanaca i Srba. Vaše vođstvo kao poglavara Islamske zajednice bilo bi od suštinskog značaja za usmeravanje i promovisanje ovih napora.

Bila bi mi čast da se sretnem sa Vama kako bismo dalje razgovarali o ovim idejama i istražili kako možemo da radimo zajedno na njihovom sprovođenju, kao i da tražimo nove. Željni smo da doprinesemo izgradnji mirnije, harmonične budućnosti za sve građane Peći bez obzira na njihovu etničku i/ili versku pripadnost.

Hvala Vam na Vašem vremenu i razmatranju. Unapred se radujem Vašem odgovoru i prilici da sarađujem na ovim važnim inicijativama.

Uz duboko poštovanje i srdačan pozdrav,

Mentor Agani

**Zoran Savić, Koordinator Projekata
NGO AKTIV
Severna Mitrovica, Kosovo**

Poštovani imame Muslji ef. Arifaj,

Zovem se Zoran Savić, ja sam koordinator projekta u nevladinoj organizaciji Aktiv, iz Severne Mitrovice. Iako sam rođen u Puli, u Hrvatskoj, zapravo živim u Mitrovici već 30 godina i aktivno sam uključen u društveni život na Kosovu, kako kroz rad, tako i kroz kulturni život, s obzirom na to da sam i muzičar, a učestvovao sam i u raznim međuetničkim projektima sa muzičarima albanske nacionalnosti.

U isto vreme, puno godina sam radio kao novinar portala Kosovo Sever – KoSSev, i kroz ovaj posao sam se još više upoznao sa političkom, bezbednosnom i verskom situacijom na Kosovu. I danas saradujem sa mnogim albanskim novinarima i urednicima, kako kroz projekte, tako i kroz poslove koji nisu povezani sa tim.

Pošto ste poglavar Islamske zajednice u Peći, možete da u velikoj meri promovirate međuetničku harmoniju. Podsticanje dijaloga i saradnje između različitih verskih i etničkih grupa može da pomogne da se podele premoste. Pozivam Vas da podržite programe za zajednice i zajedničke projekte usluga koji okupljaju ljude iz različitih sredina. Vaše propovedi i javna obraćanja mogu da naglašavaju jedinstvo, toleranciju i poštovanje prema svima. Stoga se radujem Vašoj podršci u organizovanju međuetničkih dijaloga i projekata za zajednice koji uključuju različite verske grupe koje rade zajedno.

U tom duhu, nadam se budućnosti u kojoj će multietnička verska kohabitacija postati norma na Kosovu. Zamišljam zajednice u kojima se verske razlike prihvataju kao prednosti, a ne kao izvori podela. U tom cilju, mogli biste da se fokusirate na kreiranje održivih programa edukacije o verskoj raznolikosti i toleranciji, da podržite zajedničke projekte za zajednice i osigurate jednaku zastupljenost svih verskih grupa u lokalnoj upravi.

Završavam ovo pismo uz nadu, zamišljajući budućnost u kojoj naši udruženi naponi neguju istinski harmonično i multietničko društvo na Kosovu. Siguran sam da uz našu zajedničku posvećenost možemo da postignemo izuzetan napredak ka ovom vrednom cilju.

Hvala Vam na Vašem vremenu i pažnji.

Zoran Savić

Pisma Želja i Očekivanja

Jovana Radosavljević, Ramadan Ilazi, Dušan Radaković, Ilir Deda, Senad Sabović, Mentor Agani dhe Zoran Savić

Don Lorenc Sopi
Katolička crkva Svete Katarine
Peć

Novembar 2024

Jovana Radosavljević, Izvršna Direktorka
Nova Društvena Inicijativa
Priština, Kosovo

Poštovani Don Sopi,

Nadam se da će vas ovo pismo naći u dobrom zdravlju. Moje ime je Jovana Radosavljević, i ja sam izvršna direktorka Nove društvene inicijative, nevladine organizacije sa sedištem u Severnoj Mitrovici koja je posvećena promovisanju pomirenja i negovanju razumevanja između kosovskih Srba i kosovskih Albanaca. Pišem Vam kao deo Multietničkog karavana za mir i kohabitaciju da podelim svoja očekivanja i nade u vezi sa negovanjem multietničke kohabitacije na Kosovu, posebno u Peći.

Vaša uloga, kao duhovnog vođe u Peći, je od suštinske važnosti u promovisanju jedinstva, tolerancije i poštovanja među različitim etničkim i verskim zajednicama u našem regionu. **Vaše vođstvo u podsticanju dijaloga i saradnje između ovih grupa može da u velikoj meri doprinese izgradnji poverenja i međusobnog razumevanja.** Negujući okruženje u kojem se prihvata raznolikost, možete da pomognete u stvaranju prostora u kojem se svi ljudi osećaju bezbedno i poštovano.

Od ključnog je značaja da slavimo našu kulturnu i versku raznolikost, istovremeno se starajući da se svi osećaju sigurno, cenjeno i da se poštuje njihov identitet. Podstičem Vas da podržavate i učestvujete u programima koji okupljaju ljude iz različitih sredina, kao što su zajednički projekti za zajednice i međuverški događaji. Kroz ove inicijative, možemo da radimo ka budućnosti u kojoj su veze između naših zajednica ojačane, a svi imaju osećaj pripadnosti.

Gledajući ka budućnosti, moja vizija je Kosovo na kojem je multietnička kohabitacija živa realnost. **Nadam se da ću videti nastavljene napore za negovanje razumevanja, saradnje i međusobnog poštovanja kroz kulturnu razmenu, međuverške dijaloge i događaje koji ističu naše zajedničke vrednosti.** Takve inicijative mogu da budu instrumentalne u stvaranju harmonične i inkluzivne Peći.

Da zaključim, pozivam Vas da nastavite sa svojim naporima u izgradnji mirne, tolerantne i inkluzivne zajednice. **Vaše vođstvo u Katoličkoj crkvi Svete Katarine može da posluži kao snažan primer pozitivne promene koju možemo zajedno da postignemo, stvarajući budućnost u kojoj svi ljudi u Peći i na Kosovu žive u slozi i međusobnom poštovanju.**

Hvala Vam na Vašem vremenu i posvećenosti ovom važnom cilju.

S iskrenim poštovanjem,

Jovana Radosavljević

Ramadan Ilazi, Šef Istraživanja
Kosovski Centar za Bezbednosne Studije
Priština, Kosovo

Poštovani Don Sopi,

Moje ime je Ramadan Iljazi i trenutno sam šef istraživanja u Kosovskom centru za bezbednosne studije (KCBS). Imam iskustvo iz oblasti mirovnih studija, magistrirao sam na Univerzitetu Sent Endruz i doktorirao na Univerzitetu grada Dablina (DCU), a posvetio sam svoju karijeru promovisanju Kosova kao demokratskog i raznolikog društva. Neke od mojih uloga su uključivale i bavljenje aktivizmom, vodio sam organizacije i bio sam zamenik ministra za evropske integracije.

Ustav Kosova počinje vizijom izgradnje budućnosti zemlje koja je slobodna, demokratska i miroljubiva zemlja za sve svoje građane. Ova vizija je od presudnog značaja i naša je zajednička odgovornost da je ostvarimo. Ono što je centralno za ovu viziju je ideja da je Kosovo dom svim svojim građanima, koji treba da osećaju pripadnost i ponos.

Raznolikost je suštinska snaga Kosova i trebalo bi je slaviti i negovati. Civilno društvo i javne institucije moraju da rade zajedno na negovanju tolerancije, kohabitacije i obrazovanja protiv diskriminacije.

Vaši naponi, u svojstvu poglavara katoličke zajednice u Peći, u promovisanju pomirenja i međuveruskog dijaloga su od velikog značaja. Kroz istoriju, Katolička crkva na Kosovu je igrala ključnu ulogu u promovisanju mira i podrške u bremenitim vremenima u našoj zemlji. Podstičem Vas da organizujete redovne međuveruske dijaloge i govorite svojoj zajednici o važnosti slavljenja etničke i verske raznolikosti naše zemlje i negovanja međusobnog poštovanja. Takođe Vas ohrabrujem da javno govorite o ovim pitanjima.

Ove akcije će pomoći u jačanju razumevanja između verskih i etničkih zajednica na Kosovu.

Hvala Vam na Vašem kontinuiranom vođstvu.

S poštovanjem,

Ramadan Ilazi

**Dušan Radaković, Direktor Ekzekutiv
Centra za Zastupanje Demokratske Kulture (ACDC)
Severna Mitrovica, Kosovo**

Poštovani don Lorenc Sopi,

Nadam se da će Vas ovo pismo naći u dobrom zdravlju. Zovem se Dušan Radaković i ja sam izvršni direktor Centra za zastupanje demokratske kulture (ACDC). Kroz moj posao, duboko sam posvećen negovanju međuetničkog društva na Kosovu i pišem Vam kao deo inicijative 'Multietnički karavan za mir i kohabitaciju'.

Ova inicijativa nastoji da promoviše međusobno razumevanje, poštovanje i saradnju između različitih etničkih zajednica širom Kosova. Vaš je uticaj, kao poglavara Katoličke crkve u Peći, od vitalnog značaja za podsticanje dijaloga i razumevanja između zajednica. Želeo bih da se upoznam sa Vašim pogledima o tome kako Katolička crkva može značajnije da doprinese jačanju međuetničke kohabitacije.

- Kako zamišljate ulogu Crkve u promovisanju pomirenja i razumevanja među različitim zajednicama u Peći?
- Da li postoje posebne aktivnosti ili programi za koje verujete da bi mogli da efikasno angažuju i katoličku i pravoslavnu zajednicu u zajedničkim naporima?
- Po Vašem mišljenju, koja ponašanja ili prakse mogu da podstaknu međusobno poštovanje i dijalog između albanske i srpske zajednice?

Vaši uvidi bi mogli da pomognu u vođenju inicijativa koje premošćuju podele i podstiču kooperativne odnose između različitih etničkih grupa.

Nadam se budućnosti u kojoj različite zajednice na Kosovu mogu da koegzistiraju u miru i saradnji. Verujem da Crkva može da bude vodeća snaga u ovom poduhvatu, promovišući vrednosti poštovanja, saosećanja i inkluzivnosti.

- Koje dugoročne ciljeve zamišljate za budućnost multietničke kohabitacije u Peći?
- Da li vidite potencijal da Katolička crkva igra proaktivnu ulogu u međuveriskom dijalogu i aktivnostima koje imaju za cilj negovanje jedinstva među različitim verskim zajednicama?
- Da li postoje posebni programi ili partnerstva sa drugim verskim institucijama za koje biste želeli da se uspostave kako bi podržali ovu viziju?

Angažovanje mladih i njihovo ohrabrivanje da učestvuju u međuveriskim aktivnostima je od suštinskog značaja za negovanje razumevanja i prihvatanja različitosti od strane budućih generacija.

Ohrabrujem Vas da razmislite o načinima na koje Katolička crkva može da posluži kao posrednik za međuetnički dijalog i inicijative za izgradnju mira u Peći.

- Da li biste bili voljni da organizujete događaje koji okupljaju različite verske i etničke zajednice kako bi razgovarali o zajedničkim vrednostima i ciljevima?
- Kako možemo zajedno da stvorimo inkluzivnije prostore za dijalog među mladima u Peći?

Verujem da zajednički napori između Katoličke crkve i drugih verskih organizacija mogu da daju značajne pozitivne rezultate.

Hvala Vam don Lorenc Sopi što ste odvojili vreme za razmatranje ovog pisma. Radujem se mogućnosti zajedničkog rada u potrazi za mirom i međuetničkim skladom na Kosovu.

Srdačan pozdrav,
Dušan Radaković

**Ilir Deda,
Aktivista Civilnog Društva
Priština, Kosovo**

Dragi Don Sopi,

Bio sam angažovan i uključen u ključna pitanja za Kosovo i zapadni Balkan više od dve decenije u različitim ulogama, uključujući očuvanje i unapređenje različitosti u našoj zemlji.

Svrha ovog pisma je da istražimo mogućnosti za proširenje vašeg učešća u promovisanju multikonfesionalnog poštovanja i multietničke kohabitacije u Peći. Ovo je posebno važno sada, kada populistički i ekskluzivni stavovi sve više jačaju.

Međureligijski sklad je bio u osnovi vrednosti našeg naroda, a Eparhija prizrensko-prištinska ima centralnu ulogu u očuvanju i promovisanju ove vrednosti. Verujem da postoji nekoliko kratkoročnih i dugoročnih gestova koje možete preduzeti i uspostaviti u praksi, mnogi od kojih proizilaze iz prethodnih praksi.

U prošlosti je postojala praksa da su verski poglavari jedni drugima javno čestitali najvažnije verske praznike. Ponovno uvođenje ove prakse, iako simbolično, bio bi početni korak ka unapređenju međureligijskog poštovanja u našoj zemlji. To bi značilo poštovanje najvažnijih verskih praznika za pripadnike islamske i pravoslavne zajednice.

Međuverški dijalog i veće razumevanje predstavljaju moderni oblik koji ima za cilj da unapredi kohabitaciju i međureligijski sklad. Iako živimo u vremenima kada se sloga ne ceni, verujem da Kosovo, s obzirom na svoju jedinstvenu istoriju, može da uspostavi međuverški dijalog na lokalnom opštinskom nivou, da započne stvaranje kulture mira. Ovaj forum bi unapredio međusobno razumevanje lokalnih verskih vođa, uključujući i razumevanje sa lokalnim opštinskim vlastima. Takođe bi služio kao forum za diskusiju i rešavanje odgovarajućih potreba svake od verskih zajednica.

Najzad, poseta lokalnim srpskim pravoslavnim verskim vođama imala bi značajan uticaj na unapređenje međuetničke mirne kohabitacije u našoj zemlji. Kosovo će biti uspešno samo ako sačuva svoj multietnički karakter, a Vi imate značajnu ulogu u očuvanju i unapređenju ovog karaktera naše države, posebno zbog generacijske tradicije poštovanja i inkluzivnosti Peći.

Čvrsto verujem da je vaše rukovodstvo kritično za ovu tačku razvoja naše zemlje, i izražavam nadu da ćemo istražiti dalje akcije koje promovišu multikonfesionalno poštovanje i multietničku kohabitaciju.

Uz iskreni pozdrav,

Ilir Deda

**Senad Šabović, Viši Savetnik
Evropski Institut za Mir
Brisel - Priština**

Uvaženi Don Lorenc Sopi,

Moje ime je Senad Šabović i pišem Vam kao pobornik projekta *Multietnički karavan za mir i kohabitaciju*. Radim kao viši savetnik u Evropskom institutu za mir, sa primarnim fokusom na podršku dijalogu uz posredovanje EU i procesu normalizacije uopšte. Moja organizacija je deo koalicije civilnog društva, koja se zove Kosovska građanska alternativa (KGA), koja nastoji da pruži opipljiv doprinos u ovoj oblasti.

Cilj ovog pisma je da mi omogući da izrazim svoja očekivanja od Vas u pogledu multietničnosti i kohabitacije. Kao što znamo, Republika Kosovo je definisana kao multietnička država svih njenih građana i zajednica. Ovi principi su čvrsto ugrađeni u ustavni i pravni sistem Kosova. Oni takođe nastavljaju da budu ključno očekivanje naših međunarodnih partnera i organizacionog sistema evroatlantske zajednice, kojoj težimo. Kao takvi, principi multietničnosti, razumevanja i mirne kohabitacije trebalo bi da se u potpunosti odraze na verski život naše zemlje. Na tom planu urađeno je dosta posla, ali bi to trebalo da se dodatno učvrsti i proširi, posebno u ovom vremenu pojačanih tenzija i zaustavljene normalizacije. Tokom godina, primetio sam sa velikim poštovanjem doprinose Vaše Crkve u tom pogledu. Angažovanje Vaše Crkve sa liderima i predstavnicima drugih vera predstavljenih na Kosovu i Vaše vođstvo u kontekstu različitih okvira međuveruskog dijaloga i različitih inicijativa međuveruske praktične saradnje su bili posebno impresivni.

Kolege iz projekta i ja želimo da Vas ohrabrimo da proširite ove inicijative i ponudimo nekoliko sugestija u vezi sa tim. Uopšteno uzev, korišćenje mogućnosti da se istakne multietničnost kao vrednost je izuzetno korisno. Ovo može da uključi zajednička saopštenja za štampu, sadržaj društvenih medija ili zajedničke posete sa različitim verskim ili institucionalnim vođama centrima i mestima za zajednice. Isticanje poruka Svete Biblije o toleranciji i poštovanju na odgovarajući način u angažmanima Vaše biskupije sa vernicima takođe bi bio efikasan način da doprinesete, kao što sam siguran da se to već i dešava.

Konkretnije, mogli biste da preuzmete inicijativu za stvaranje Međuveruskog saveta zajedno sa drugim verskim vođama na Kosovu koji bi koordinirao i savetovao državu i međunarodne donatore u pogledu zaštite i rehabilitacije ugroženih verskih objekata širom Kosova. Ovo ne samo da bi poboljšalo fizičko blagostanje ovih lokacija, već bi i kontinuirano potvrđivalo poruku tolerancije i poštovanja, koja je sastavni deo katoličke vere kako na Kosovu tako i širom sveta.

Budite uvereni, uvaženi đakone, da će moje kolege iz Evropskog instituta za mir, iz ovog projekta, kao i iz pomenute koalicije KGA, biti više nego voljni da Vama i Vašim kolegama verskim vođama pruže opipljivu podršku u sprovođenju predloga koji su ovde izneti.

Sa velikim poštovanjem i uvažavanjem,

Senad Šabović

**Mentor Agani, Viši Istraživač
Kosovskom Institutu za Istraživanje i Razvoj Politika
Priština, Kosovo**

Visokoprepodobna igumanijo, mati Haritina,

Moje ime je Mentor Agani, i ja sam viši istraživač u KIPRED-u, Kosovskom institutu za istraživanje i razvoj politike, kao i predavač na koledžu Dardanija u Prištini. U periodu od 2003. do 2016. godine, bio sam i predavač na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Prištini. Pišem Vam ovo pismo sa namerom da izrazim neka svoja očekivanja i želje u pogledu međuetničke kohabitacije na Kosovu.

Pre svega, nadam se da će Vas ovo pismo naći u dobrom zdravlju i raspoloženju. Pišem ga kako u svoje lično ime, tako i u ime KIPRED-a i nekoliko drugih organizacija sa kojima delimo zajedničku posvećenost negovanju međusobnog poštovanja i razumevanja između Albanaca i Srba na Kosovu uopšte, a naročito i u opštini Peć.

Kao što Vam je poznato, u različitim periodima naša zajednička istorija je bila obeležena tenzijama i sukobima, ali takođe i mirnom kohabitacijom i saradnjom; i, u obe zajednice, ova naša istorija je takođe obogaćena dubokim kulturnim i duhovnim nasleđem. Politika podrške gradonačelnika Peći g. Gazmenda Muhadžirija, kao i odluka Vrhovnog suda Kosova u vezi sa zahtevom manastira Visoki Dečani za manastirsko zemljište su pokazatelji da se situacija razvija u dobrom pravcu, uprkos činjenici da se tempo ovog razvoja može činiti sporim. Kao Albanac, mogu da Vam kažem da su ova dva koraka zahtevala ogromnu hrabrost i posvećenost. Stoga je naše uverenje da, kroz dobru volju i saradnju, možemo da utremo put ka budućnosti u kojoj će naše zajednice koegzistirati u harmoniji, radeći zajedno za opšte dobro. U tom cilju želimo da predložimo niz zajedničkih inicijativa između naših nevladinih organizacija i Patrijaršije, čiji je cilj promovisanje dijaloga, poverenja i saradnje između Albanaca i Srba.

Mi verujemo da ove inicijative mogu da imaju različite oblike, uključujući (ali ne ograničavajući se na):

1. **Međuerske dijaloge i kulturne razmene**, u okviru kojih će se članovi obe zajednice okupljati da uče o veri i kulturi jedni drugih i zajedničkim vrednostima.
2. **Projekte od koristi za zajednice**, u okviru kojih će Albanci i Srbi raditi rame uz rame u aktivnostima koje su od koristi lokalnom stanovništvu, kao što su čišćenje životne sredine, humanitarna pomoć ili podrška ugroženim grupama.
3. **Programe za angažovanje mladih**, gde će mladi iz obe zajednice da učestvuju u radionicama, sportskim događajima ili umetničkim projektima, podstičući međusobno razumevanje i trajna prijateljstva.

Verujemo da Srpska pravoslavna patrijaršija u Peći, kao ugledna institucija sa sposobnošću da zbliži ljude kroz veru, saosećanje i dijalog, može da odigra ključnu ulogu u ovim naporima. Uvereni smo da će uz Vašu podršku i usmeravanje, ove inicijative će pomoći da se stvori mirnije i inkluzivnije okruženje za sve koji žive u Peći.

Biće nam čast da se sretnemo sa Vama i/ili predstavnicima Patrijaršije kako bismo dalje razgovarali o ovim idejama, tragali za novim i istražili načine na koje bismo mogli da sarađujemo kako bi ih ostvarili. Radujemo se Vašem odgovoru i nadamo se da, zajedno, možemo da izgradimo mostove između naših zajednica i da krenemo ka mirnijoj budućnosti.

Uz duboko poštovanje i srdačne pozdrave,

Mentor Agani

**Zoran Savić, Koordinator Projekata
NGO AKTIV
Severna Mitrovica, Kosovo**

Poštovani don Ljenc Sopi,

Zovem se Zoran Savić, ja sam koordinator projekta u nevladinoj organizaciji Aktiv, iz Severne Mitrovice. Iako sam rođen u Puli, u Hrvatskoj, zapravo živim u Mitrovici već 30 godina i aktivno sam uključen u društveni život na Kosovu, kako kroz rad, tako i kroz kulturni život, s obzirom na to da sam i muzičar, a učestvovao sam i u raznim međuetničkim projektima sa muzičarima albanske nacionalnosti.

U isto vreme, puno godina sam radio kao novinar portala Kosovo Sever – KoSSev, i kroz ovaj posao sam se još više upoznao sa političkom, bezbednosnom i verskom situacijom na Kosovu. I danas saradujem sa mnogim albanskim novinarima i urednicima, kako kroz projekte, tako i kroz poslove koji nisu povezani sa tim.

Vaše vođstvo u Katoličkoj crkvi Svete Katarine u Peći može da u velikoj meri unapredi međuetnički sklad. Podsticanje dijaloga i saradnje između različitih verskih i etničkih grupa može da pomogne da se podele premoste. Pozivam Vas da podržite programe za zajednice i zajedničke projekte usluga koji okupljaju ljude iz različitih sredina. Vaše propovedi i javna obraćanja mogu da naglašavaju jedinstvo, toleranciju i poštovanje prema svima. Stoga se radujem Vašoj podršci u organizovanju međuetničkih dijaloga i projekata za zajednice koji uključuju različite verske grupe koje rade zajedno.

U tom duhu, nadam se budućnosti u kojoj će multietnička verska kohabitacija postati norma na Kosovu. Zamišljam zajednice u kojima se verske razlike prihvataju kao prednosti, a ne kao izvori podela. U tom cilju, mogli biste da se fokusirate na kreiranje održivih programa edukacije o verskoj raznolikosti i toleranciji, da podržite zajedničke projekte za zajednice i osigurate jednaku zastupljenost svih verskih grupa u lokalnoj upravi.

Gledajući ka budućnosti, zamišljam Kosovo gde će multietnička kohabitacija i verska tolerancija biti prihvaćene. Redovni međuverski sastanci i interkulturalne inicijative mogu da podstaknu dijalog i saradnju.

Završavam ovo pismo uz nadu, zamišljajući budućnost u kojoj naši udruženi naponi neguju istinski harmonično i multietničko društvo na Kosovu. Siguran sam da uz našu zajedničku posvećenost možemo da postignemo izuzetan napredak ka ovom vrednom cilju.

Hvala Vam na Vašem vremenu i pažnji.

Zoran Savić

Pisma Želja i Očekivanja

Jovana Radosavljević, Ramadan Ilazi, Dušan Radaković, Ilir Deda, Senad Sabović, Mentor Agani dhe Zoran Savić

Mati Haritina
Igumanija Pećke patrijaršije
Srpska pravoslavna crkva
Peć

Novembar 2024

Jovana Radosavljević, Izvršna Direktorka
Nova Društvena Inicijativa
Priština, Kosovo

Visokoprepodobna mati Haritina,

Nadam se da će vas ovo pismo naći u dobrom zdravlju i u miru. Moje ime je Jovana Radosavljević, i ja sam izvršna direktorka Nove društvene inicijative, nevladine organizacije sa sedištem u Severnoj Mitrovici. koja je posvećena promovisanju pomirenja i negovanju razumevanja između kosovskih Srba i kosovskih Albanaca. Pišem Vam kao deo Multietničkog karavana za mir i kohabitaciju da podelim svoja očekivanja i nade u vezi sa negovanjem multietničke kohabitacije na Kosovu, posebno unutar zajednice u Peći.

Pećka patrijaršija nije samo uvaženi duhovni centar naše srpske pravoslavne zajednice, već i simbol rezilijentnosti, jedinstva i vere. **Vaša uloga kao igumanije Vas stavlja u jedinstvenu poziciju da promovirate toleranciju, poštovanje i razumevanje među različitim etničkim i verskim grupama.** Podstičući dijalog i promovišući saosećajne interakcije, možete da pomognete u negovanju osećaja mira, sigurnosti i pripadnosti za sve ljude u Peći.

Od suštinskog je značaja da negujemo našu različitost, dok se istovremeno staramo da se svi osećaju bezbedno, cenjeno i da se njihov identitet poštuje i čuva. Ohrabrujem Vas da podržite i učestvujete u inicijativama koje okupljaju pojedince iz različitih sredina, uključujući zajedničke projekte za zajednice, interkulturalne dijaloge i događaje koji slave naše zajedničke vrednosti. Vaše vođstvo i molitve, kao i primer koji daje Patrijaršija, mogu da inspirišu druge da prihvate vrednosti jedinstva, tolerancije i poštovanja za sve.

Gledajući ka budućnosti, moja vizija je Kosovo na kojem je multietnička kohabitacija ne samo moguća već i slavljena. **Nadam se da ću videti programe koji naglašavaju razumevanje, saradnju i važnost zajedničkog osećaja svrhe, stvarajući zajednicu u kojoj se svi osećaju kao kod kuće.** Međuverski sastanci, kulturna razmena i kontinuirani otvoreni dijalog mogu da pomognu da ova vizija oživi.

U zaključku, s poštovanjem Vas pozivam da nastavite sa svojim naporima u izgradnji mirne, inkluzivne i tolerantne zajednice. **Vaše vođstvo u Pećkoj patrijaršiji je svetionik nade i inspiracije, pokazujući da sa saosećanjem i posvećenošću možemo da radimo ka budućnosti u kojoj svi ljudi na Kosovu žive zajedno u slozi i međusobnom poštovanju**

Hvala Vam na Vašem vremenu i na Vašoj nepokolebljivoj posvećenost našoj veri i zajednici.

S iskrenim poštovanjem,

Jovana Radosavljević

**Ramadan Ilazi, Šef Istraživanja
Kosovski Centar za Bezbednosne Studije
Priština, Kosovo**

Visokoprepodobna mati Haritina,

Moje ime je Ramadan Iljazi i trenutno sam šef istraživanja u Kosovskom centru za bezbednosne studije (KCBS). Imam iskustvo iz oblasti mirovnih studija, magistrirao sam na Univerzitetu Sent Endruz i doktorirao na Univerzitetu grada Dablina (DCU), a posvetio sam svoju karijeru promovisanju Kosova kao demokratskog i raznolikog društva. Neke od mojih uloga su uključivale i bavljenje aktivizmom, vodio sam organizacije i bio sam zamenik ministra za evropske integracije.

Ustav Kosova počinje vizijom izgradnje budućnosti zemlje koja je slobodna, demokratska i miroljubiva zemlja za sve svoje građane. Ova vizija je od presudnog značaja i naša je zajednička odgovornost da je ostvarimo. Ono što je centralno za ovu viziju je ideja da je Kosovo dom svim svojim građanima, koji treba da osećaju pripadnost i ponos.

Raznolikost je suštinska snaga Kosova i trebalo bi je slaviti i negovati. Civilno društvo i javne institucije moraju da rade zajedno na negovanju tolerancije, kohabitacije i obrazovanja protiv diskriminacije

Pećka patrijaršija zauzima posebno mesto u duhovnom i kulturnom nasleđu Kosova. Vaše vođstvo, posebno u promovisanju razumevanja i saradnje između različitih verskih i etničkih grupa, je od suštinskog značaja. Želeo bih da predložim organizovanje međuverških okupljanja u Patrijaršiji, gde bi lideri svih verskih zajednica na Kosovu mogli da se okupljaju zarad dijaloga i zajedničkih izjava koje promovišu mir. Takođe bih želeo da predložim da Pećka patrijaršija preuzme javnu i proaktivniju ulogu u zalaganju za veću integraciju srpske zajednice na Kosovu i međuetničku saradnju.

Takve inicijative bi mogle da dodatno ojačaju poruku da je različitost naše zemlje izvor snage, a ne podela. Uveren sam u pozitivan uticaj Vašeg daljeg vođstva.

Hvala Vam na Vašoj posvećenosti ovom cilju.

S poštovanjem,
Ramadan Ilazi

**Dušan Radaković, Drejtor Ekzekutiv
Centra za Zastupanje Demokratske Kulture (ACDC)
Severna Mitrovica, Kosovo**

Visokoprepodobna mati Haritina,

Nadam se da će Vas ovo pismo naći u dobrom zdravlju. Zovem se Dušan Radaković i ja sam izvršni direktor Centra za zastupanje demokratske kulture (ACDC). Kroz moj posao, duboko sam posvećen negovanju međuetničkog društva na Kosovu i pišem Vam kao deo inicijative 'Multietnički karavan za mir i kohabitaciju'. Ova inicijativa nastoji da promoviše međusobno razumevanje, poštovanje i saradnju između različitih etničkih zajednica širom Kosova.

Očekivanja u vezi sa kohabitacijom: Vaš uticaj, kao igumanije jedne od najvažnijih verskih i kulturnih institucija na Kosovu, na duhovnom i društvenom nivou je ogroman. Voleo bih da čujem Vaše mišljenje o tome kako Srpska pravoslavna crkva, a posebno Pečka patrijaršija, mogu da dorpinesu negovanju većeg jedinstva među različitim etničkim grupama u regionu.

- Kako vidite ulogu Patrijaršije u premošćivanju podela između albanske i srpske zajednice?
- Da li Patrijaršija može da služi kao neutralan prostor za međuverske i međuetničke dijaloge na Kosovu?
- Da li postoje posebne inicijative ili aktivnosti za koje verujete da bi bile efikasne u unapređenju razumevanja i saradnje među različitim etničkim i verskim zajednicama?

Vaše vodstvo i duhovno usmeravanje Srpske pravoslavne crkve mogu da imaju ključnu ulogu u pokazivanju da je promocija mira i pomirenja zajednička odgovornost svih verskih zajednica na Kosovu.

Želje za budućnost: Iskreno se nadam da će Pečka patrijaršija da nastavi svoj rad na promovisanju mira, poštovanja i međusobnog razumevanja među ljudima svih vera na Kosovu. Moja vizija budućnosti je Kosovo na kojem se verska i etnička raznolikost ne samo prihvataju već i slave.

Vidite li mogućnosti da verske zajednice bliže sarađuju u promovisanju vrednosti mira i pomirenja?

Takođe verujem da mladi igraju ključnu ulogu u negovanju ove budućnosti, i interesuje me da čujem Vaše mišljenje o tome kako bi mladi Srbi i Albanci mogli da se angažuju u aktivnostima koje ih zbližavaju, možda kroz versko ili kulturno obrazovanje i razmenu u Patrijaršiji.

Želeo bih da Vas ohrabrim da razmislite o načinima na koje bi Pečka patrijaršija mogla da nastavi da služi kao svetionik mira i jedinstva u regionu. Na primer, stvaranje zajedničkih događaja ili boravaka koji okupljaju pojedince iz različitih etničkih i verskih sredina moglo bi da značajno doprinese isceljenju i pomirenju na Kosovu.

- Da li biste bili otvoreni da vodite ili da budete domaćin multietničkog dijaloga ili verskog skupa u Patrijaršiji kako biste negovali ove ideale?
- Da li postoje mogućnosti da se u takve inicijative uključe i druge verske institucije i zajednice, uključujući albanske i muslimanske?

Hvala vam puno na Vašem vremenu i pažnji, mati Haritina. Radujem se mogućnosti zajedničkog rada na promovisanju mira i međusobnog razumevanja na Kosovu.

Srdačan pozdrav,

Dušan Radaković

**Ilir Deda,
Aktivista Civilnog Društva
Priština, Kosovo**

Draga Mati,

Bio sam angažovan i uključen u ključna pitanja za Kosovo i Zapadni Balkan više od dve decenije, u različitim ulogama, uključujući očuvanje i unapređenje različitosti, multietničnosti i multikonfesionalnosti na Kosovu.

Svrha ovog pisma je da saznam od vas o načinima promovisanja multietničke i multireligijske koegzistencije u Peći i na Kosovu.

Takođe, želeo bih da razumem kako možemo da doprinesemo zaštiti i unapređenju blagostanja Pećke Patrijaršije, multikonfesionalnog suživota, dijaloga, kao i poštovanja verskih institucija od strane javnih institucija.

Čvrsto verujem da je to posebno važno u ovom trenutku, kada su populistički i ekskluzivni stavovi sve prisutniji.

Takođe verujem da se međureligijski sklad mora očuvati i dalje unapređivati. Srpska pravoslavna crkva, kao veoma stara institucija na Kosovu, ima izuzetno važnu ulogu u očuvanju i promovisanju ovih vrednosti. Blagostanje i prosperitet Srpske pravoslavne crkve i srpskog naroda na Kosovu usko su povezani sa blagostanjem i prosperitetom svih ljudi i verskih institucija na Kosovu.

U vremenima kada politički lideri promovišu ekskluzivne stavove, na pojedincima dobre volje je da rade na univerzalnim vrednostima mira, koegzistencije, međusobnog razumevanja i multietničnosti.

S poštovanjem,

Ilir Deda

Senad Šabović, Viši Savetnik
Evropski Institut za Mir
Brisel - Priština

Visokoprepodobna mati Haritina,

Moje ime je Senad Šabović i pišem Vam kao pobornik projekta *Multietnički karavan za mir i kohabitaciju*. Radim kao viši savetnik u Evropskom institutu za mir, sa primarnim fokusom na podršku dijalogu uz posredovanje EU i procesu normalizacije uopšte. Moja organizacija je deo koalicije civilnog društva, koja se zove Kosovska građanska alternativa (KGA), koja nastoji da pruži opipljiv doprinos u ovoj oblasti.

Cilj ovog pisma je da mi omogući da izrazim svoja očekivanja od Vas u pogledu multietničnosti i kohabitacije. Principi multietničkog društva su čvrsto ugrađeni u ustavni i pravni sistem Kosova. Oni takođe nastavljaju da budu ključno očekivanje naših međunarodnih partnera i predstavljaju primarni mehanizam za dobrobit nevećinskih zajednica na Kosovu, a posebno srpske zajednice. Kao takvi, principi multietničnosti, razumevanja i mirne kohabitacije trebalo bi da se u potpunosti odraze na verski život Kosova. Na tom planu urađeno je dosta posla, ali bi to trebalo da se dodatno učvrsti i proširi, posebno u ovom vremenu pojačanih tenzija i zaustavljene normalizacije. Tokom godina, primetio sam sa velikim uvažavanjem aktivno učešće Vaše Crkve u različitim aktivnostima međuveruskog dijaloga i raznim drugim oblicima doprinosa mirnoj kohabitaciji.

Kolege iz projekta i ja želimo da Vas ohrabrimo da proširite ove inicijative i da Vam ponudimo nekoliko sugestija u vezi sa tim. Veoma razumem jedinstvenu poziciju Srpske pravoslavne crkve (SPC) na Kosovu i osetljivosti koje dolaze sa tom pozicijom. Ipak, Vaš aktivni doprinos jačanju osećaja multietničnosti i tolerancije – kao što je to često bio slučaj – stvorio bi značajnu dodatnu vrednost. Ovo je posebno prikladno u opštini Peć, gde Vi i Vaša Crkva imate snažnog partnera u gradonačelniku Muhaxheriju i njegovom timu. Stoga, bilo u smislu reagovanja na pozitivne spoljne inicijative ili pokretanja sopstvene, svaka prilika bi trebalo da se iskoristi da se istakne multietničnost kao vrednost. Ovo može da uključuje zajednička saopštenja za štampu, sadržaj društvenih medija ili zajedničke posete sa različitim verskim ili institucionalnim vođama centrima i mestima za zajednice. Isticanje poruka Vaše vere o toleranciji i poštovanju na odgovarajući način u Vašim interakcijama sa vernicima takođe bi bio efikasan način za doprinos.

Konkretnije, takođe sam predložio drugim verskim predstavnicima da osnuju Međuverški savet od strane lidera različitih vera na Kosovu koji bi koordinirao i savetovao kosovske institucije i međunarodne donatore u pogledu zaštite i rehabilitacije osetljivih verskih objekata širom Kosova. Vi i Vaša Crkva možda takođe želite da razmislite o iniciranju ovog poduhvata. Ovo ne samo da bi poboljšalo fizičko blagostanje ovih lokacija, već bi i kontinuirano potvrđivalo poruku tolerancije i poštovanja, koja je itekako sastavni deo vere.

Budite uvereni, uvažena mati, da će moje kolege iz Evropskog instituta za mir, iz ovog projekta, kao i iz pomenute koalicije KGA, biti više nego voljni da Vama i Vašim kolegama verskim vođama pruže opipljivu podršku u sprovođenju predloga koji su ovde izneti.

Sa velikim poštovanjem i uvažavanjem,

Senad Šabović

**Mentor Agani, Viši Istraživač
Kosovskom Institutu za Istraživanje i Razvoj Politika
Priština, Kosovo**

Visokoprepodobna igumanijo, mati Haritina,

Moje ime je Mentor Agani, i ja sam viši istraživač u KIPRED-u, Kosovskom institutu za istraživanje i razvoj politike, kao i predavač na koledžu Dardanija u Prištini. U periodu od 2003. do 2016. godine, bio sam i predavač na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Prištini. Pišem Vam ovo pismo sa namerom da izrazim neka svoja očekivanja i želje u pogledu međuetničke kohabitacije na Kosovu.

Pre svega, nadam se da će Vas ovo pismo naći u dobrom zdravlju i raspoloženju. Pišem ga kako u svoje lično ime, tako i u ime KIPRED-a i nekoliko drugih organizacija sa kojima delimo zajedničku posvećenost negovanju međusobnog poštovanja i razumevanja između Albanaca i Srba na Kosovu uopšte, a naročito i u opštini Peć.

Kao što Vam je poznato, u različitim periodima naša zajednička istorija je bila obeležena tenzijama i sukobima, ali takođe i mirnom kohabitacijom i saradnjom; i, u obe zajednice, ova naša istorija je takođe obogaćena dubokim kulturnim i duhovnim nasleđem. Politika podrške gradonačelnika Peći g. Gazmenda Muhadžirija, kao i odluka Vrhovnog suda Kosova u vezi sa zahtevom manastira Visoki Dečani za manastirsko zemljište su pokazatelji da se situacija razvija u dobrom pravcu, uprkos činjenici da se tempo ovog razvoja može činiti sporim. Kao Albanac, mogu da Vam kažem da su ova dva koraka zahtevala ogromnu hrabrost i posvećenost. Stoga je naše uverenje da, kroz dobru volju i saradnju, možemo da utremo put ka budućnosti u kojoj će naše zajednice koegzistirati u harmoniji, radeći zajedno za opšte dobro. U tom cilju želimo da predložimo niz zajedničkih inicijativa između naših nevladinih organizacija i Patrijaršije, čiji je cilj promovisanje dijaloga, poverenja i saradnje između Albanaca i Srba.

Mi verujemo da ove inicijative mogu da imaju različite oblike, uključujući (ali ne ograničavajući se na):

4. **Međuerske dijaloge i kulturne razmene**, u okviru kojih će se članovi obe zajednice okupljati da uče o veri i kulturi jedni drugih i zajedničkim vrednostima.
5. **Projekte od koristi za zajednice**, u okviru kojih će Albanci i Srbi raditi rame uz rame u aktivnostima koje su od koristi lokalnom stanovništvu, kao što su čišćenje životne sredine, humanitarna pomoć ili podrška ugroženim grupama.
6. **Programe za angažovanje mladih**, gde će mladi iz obe zajednice da učestvuju u radionicama, sportskim događajima ili umetničkim projektima, podstičući međusobno razumevanje i trajna prijateljstva.

Verujemo da Srpska pravoslavna patrijaršija u Peći, kao ugledna institucija sa sposobnošću da zbliži ljude kroz veru, saosećanje i dijalog, može da odigra ključnu ulogu u ovim naporima. Uvereni smo da će uz Vašu podršku i usmeravanje, ove inicijative će pomoći da se stvori mirnije i inkluzivnije okruženje za sve koji žive u Peći.

Biće nam čast da se sretnemo sa Vama i/ili predstavnicima Patrijaršije kako bismo dalje razgovarali o ovim idejama, tragali za novim i istražili načine na koje bismo mogli da sarađujemo kako bi ih ostvarili. Radujemo se Vašem odgovoru i nadamo se da, zajedno, možemo da izgradimo mostove između naših zajednica i da krenemo ka mirnijoj budućnosti.

Uz duboko poštovanje i srdačne pozdrave,

Mentor Agani

**Zoran Savić, Koordinator Projekata
NGO AKTIV
Severna Mitrovica, Kosovo**

Visokoprepodobna mati Haritina,

Zovem se Zoran Savić, ja sam koordinator projekta u nevladinoj organizaciji Aktiv, iz Severne Mitrovice. Iako sam rođen u Puli, u Hrvatskoj, zapravo živim u Mitrovici već 30 godina i aktivno sam uključen u društveni život na Kosovu, kako kroz rad, tako i kroz kulturni život, s obzirom na to da sam i muzičar, a učestvovao sam i u raznim međuetničkim projektima sa muzičarima albanske nacionalnosti.

U isto vreme, puno godina sam radio kao novinar portala Kosovo Sever – KoSSev, i kroz ovaj posao sam se još više upoznao sa političkom, bezbednosnom i verskom situacijom na Kosovu. I danas saradujem sa mnogim albanskim novinarima i urednicima, kako kroz projekte, tako i kroz poslove koji nisu povezani sa tim

Srpska pravoslavna crkva je uvek bila kamen temeljac za srpsku zajednicu na Kosovu, pružajući duhovno vođstvo i podršku. Vaše vođstvo u Pečkoj patrijaršiji stavlja vas u ključnu ulogu u negovanju međuetničke harmonije. Podsticanje dijaloga i saradnje između različitih verskih i etničkih grupa može da značajno unapredi jedinstvo i međusobno razumevanje u našim zajednicama. Pozivam Vas da podržite programe za zajednice i zajedničke projekte usluga koji okupljaju ljude iz različitih sredina. Vaše propovedi i javna obraćanja bi trebalo da nastave da naglašavaju važnost jedinstva, tolerancije i poštovanja za sve.

U tom duhu, nadam se budućnosti u kojoj će multietnička verska kohabitacija postati norma na Kosovu. Zamišljam zajednice u kojima se verske razlike prihvataju kao prednosti, a ne kao izvori podela. U tom cilju, mogli biste da se fokusirate na kreiranje održivih programa edukacije o verskoj raznolikosti i toleranciji, da podržite zajedničke projekte za zajednice i osigurate jednaku zastupljenost svih verskih grupa u lokalnoj upravi

Gledajući ka budućnosti, zamišljam Kosovo gde će multietnička kohabitacija i verska tolerancija biti prihvaćene. Redovni međuverški sastanci i interkulturalne inicijative mogu da podstaknu dijalog i saradnju

Završavam ovo pismo uz nadu, zamišljajući budućnost u kojoj naši udruženi napori neguju istinski harmonično i multietničko društvo na Kosovu. Siguran sam da uz našu zajedničku posvećenost možemo da postignemo izuzetan napredak ka ovom vrednom cilju.

Hvala Vam na Vašem vremenu i pažnji.

Zoran Savić